

Op het kruispunt van kapitalisme en communisme

DE BUITENLANDSE HANDEL VAN CHINA GEDURENDE DE
ISOLATIONISTISCHE PERIODE IN DE JAREN ZESTIG EN ZEVENTIG.

5 januari 2018
Bachelorscriptie geschiedenis
Faculteit letteren
Marlieke van den Tillaar
Begeleider: Dr. van Bochove

RADBOD UNIVERSITEIT NIJMEGEN

Inhoud

Inleiding.....	2
Status Quaestionis	3
Bronnen en methode	7
Hoofdstuk 1, historische context.....	10
China onder Mao Zedong	10
De internationale handel van China in de jaren zestig en zeventig	11
Nederlands-Chinese betrekkingen	12
Hoofdstuk 2, inhoudsanalyse.....	14
Verslaglegging.....	14
Aantal Nederlandse zakenlieden in Kanton.....	17
Nederlandse bedrijven in Kanton.....	17
Verhandelde producten.....	20
Conclusie	22
Hoofdstuk 3, discoursanalyse	23
Kwaliteit en kwantiteit van de producten	23
Prijspeil van de producten op de beurs	26
Contacten met handelaren op de beurs	28
Conclusie	33
Bibliografie	35
Archivalia.....	35
Internetbronnen	35
Krantenberichten:.....	36
Literatuur	36
Bijlagen	39

Inleiding

In 2013 stootte China de Verenigde Staten van de troon als grootste handelsnatie ter wereld.¹ Sinds het communistische land zich in 1978 openstelde voor contact met de rest van de wereld, ontwikkelde het zich tot een belangrijke speler op de wereldmarkt.² Vanwege de sterke economische groei die deze openstelling tot gevolg had, wordt het jaar 1978 als een mijlpaal in de Chinese economische geschiedenis beschouwd.³ Wetenschappers hebben zich sindsdien massaal gebogen over het handelsbeleid dat China voerde en het succes dat dit tot gevolg had.⁴ Vanwege deze focus op de afgelopen decennia lijkt de internationale handel in de periode die hieraan vooraf ging minder interessant. Toch blijkt China in een verder verleden eveneens een grote speler te zijn geweest in de wereldhandel, namelijk in de periode tussen 1842 en de jaren vijftig van de twintigste eeuw. China dreef toen handel met Westerse landen vanuit hiervoor speciaal aangewezen havens en had daarmee een behoorlijk aandeel in de totale wereldhandel.⁵

In de jaren tussen deze twee periodes in lijkt de Chinese buitenlandse handel ineens te zijn gestort vanwege het isolationistisch beleid dat werd gevoerd. De totale waarde van de import en export was laag en groeide nauwelijks.⁶ De succesverhalen van vóór en na deze tijd, leggen daarnaast extra nadruk op het geringe belang van de Chinese handel in de jaren zestig en zeventig. Ondanks de lagere handelswaarde in deze periode, is het niet oninteressant om de internationale handel in deze periode te onderzoeken. China probeerde namelijk zo min mogelijk afhankelijk te zijn van het buitenland, maar kon niet voorkomen dat er bepaalde producten geïmporteerd en geëxporteerd moesten worden.⁷ Deze producten werden met name gekocht en verkocht in niet-communistische landen die zich afwijzend opstelden tegenover het Chinese regime. Ondanks dat de wederzijdse handel door zowel communistische als niet-communistische landen niet in het bijzonder werd gestimuleerd, vond deze toch plaats en vervulde het een belangrijke rol in de Chinese economie. De handel stimuleerde namelijk technologische ontwikkeling en voorkwam hongersnood.⁸ In dit onderzoek zal de vraag centraal staan hoe deze internationale handel in de jaren zestig en zeventig tot stand kwam. Aan de hand van de literatuur over het onderwerp zal een concrete onderzoeksvraag worden geformuleerd die in het vervolg van het onderzoek zal worden beantwoord.

¹ WTO, 'Total Merchandise Trade', <<http://stat.wto.org/StatisticalProgram/WSDBViewData.aspx?Language=E>> [geraadpleegd op 30-12-2017].

² Arvind Panagariya, 'Miracles and Debacles: In Defence of Trade Openness', *The World Economy* 27:8 (2004), 1149-1171, alhier 1166-1168.

³ Lowell Dittmer en George Yu, *China, The Developing World and The New Global Dynamic*, (Boulder, 2010), 37-40.

⁴ Zie bijvoorbeeld: Panagariya, 'Miracles and Debacles: In Defence of Trade Openness'; Nicholas Lardy, 'China's economic reforms and growth prospects', *China Economic Journal* 8:2 (2015), 95-108; Kenneth Chan, Xianxiang Xu en Yuanhua Gao, 'China Growth Miracle: The Role of Formal and the Informal Institutions', *The World Economy* 38:1 (2015), 63-90; Junie Tong, 'China's Economic Growth and Future Prosperity', *Strategic Change* 26:3 (2017), 281-285; Richard Grabowski, 'China's Economic Takeoff, A Few Similarities With Japan', *The Chinese Economy* 44:2 (2011), 5-24.

⁵ Chi-ming Hou, *Foreign Investment and Economic Development in China, 1840-1937* (Cambridge, 1965), 211-224.

⁶ Word Bank, 'Exports of Goods and Services',

<<https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD?end=2016&locations=CN&start=1960&view=chart>>

[geraadpleegd op 01-01-2018]; Word Bank, 'Imports of Goods and Services',

<<https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.TOTL.CD?end=2016&locations=CN&start=1960&view=chart>>

[geraadpleegd op 01-01-2018].

⁷ Yvonne van der Heijden, *De dans van de leeuw en de draak* (Amsterdam, 2008), 55-60.

⁸ Michael Dillon, *China, A Modern History* (New York, 2010), 260-266.

Status Quaestionis

In de huidige internationale gemeenschap bestaat consensus over de het belang van internationale handel voor een optimale economische situatie in een land. Handel zorgt namelijk voor specialisatie in het produceren van goederen en verhoogt hiermee de efficiëntie van het productieproces. Internationale handel is hierdoor voordelig voor beide landen die met elkaar handelsovereenkomsten sluiten.⁹

Vóór 1949 paste China deze strategie van vrijhandel gedeeltelijk toe, en vanaf het jaar 1978 werd er volledig tot vrijhandel overgegaan. Dit onderscheid wordt doorgetrokken in de wetenschappelijke literatuur over Chinese internationale handel. Het merendeel van de wetenschappers dat zich met dit onderwerp bezig houdt focust zich namelijk ofwel op de periode voor 1949 ofwel op de periode na 1978. Internationale handel was toen immers een vitaal aspect van de economie.¹⁰ Vanwege de grote belangstelling in de literatuur voor deze twee periodes, komt de periode tussen 1949 en 1978 in de verdrinking. De totale waarde van de internationale handel toentertijd was aanzienlijk lager waardoor er weinig wetenschappelijke interesse is getoond voor deze periode.

Wat we wel over de internationale handel in deze periode weten is grotendeels afkomstig uit de werken van de sinoloog Alexander Eckstein. Hij merkte op dat er ook tussen 1949 en 1978 verschillende tijdperken te onderscheiden zijn. In de jaren vijftig bloeide de Chinese handel namelijk op vanwege het intensieve contact met andere communistische landen, voornamelijk de Sovjet Unie en landen in Oost Europa. Aan het eind van de jaren vijftig werd dit contact echter om ideologische redenen verbroken en focuste China haar beleid op zelfredzaamheid en imports substitutie. Dit kenmerkte de jaren zestig en vroege jaren zeventig. Toen Eckstein zijn werk publiceerde, in 1977, merkte hij op dat China het handelscontact met het buitenland langzaam opschroefde. Hoewel de totale waarde van de handel gedurende de gehele periode gering was, vervulde het volgens Eckstein wel een belangrijke rol in het voorkomen van hongersnood en het en het importeren van technologie ten behoeve van de Chinese industrialisering.¹¹

Naast Alexander Eckstein probeerden nog een aantal sinologen gedurende de jaren zestig en zeventig te achterhalen hoe de internationale handel toentertijd vorm kreeg. Robert Dernberger schreef bijvoorbeeld dat China in de jaren zestig met name behoefte had aan voedsel en landbouwtechnologieën om directe binnenlandse tekorten op te vangen. Hij verwachtte echter dat de internationale handel zich snel ging focussen op het verkrijgen van de voor industriële ontwikkeling noodzakelijke machines en

⁹ Douglas Irwin, *Free Trade Under Fire* (Princeton, 2009), 77-81.

¹⁰ Zie voor artikelen over de periode van na 1978 bijvoorbeeld: Dittmer en Yu, *China, The Developing World and The New Global Dynamic*; Panagariya, 'Miracles and Debacles: In Defence of Trade Openness'; Lardy, 'China's economic reforms and growth prospects'; Chan, Xu en Gao, 'The China Growth Miracle: The Role of Formal and the Informal Institutions', *The World Economy* 38:1 (2015), 63-90; Tong, 'China's Economic Growth and Future Prosperity'; Grabowski, 'China's Economic Takeoff'. Zie voor artikelen over de periode voor 1949 bijvoorbeeld: Wolfgang Keller, Ben Li en Carol Shiue, 'China's Foreign Trade: Perspectives from the past 150 Years', *The World Economy* 34:6 (2011), 853-892; Hou, *Foreign Investment and Economic Development in China, 1840-1937*; Frans-Paul van der Putten, *Corporate Behaviour and Political Risk, Dutch Companies in China 1903-1941* (Leiden, 2001).

¹¹ Alexander Eckstein, *China's Economic Revolution* (Cambridge, 1977), 196-206.

technologieën.¹² Na de jaren zeventig nam de aandacht voor Chinese buitenlandse handel in deze periode onder wetenschappers echter af. Dit werd niet alleen veroorzaakt door een schijnbaar laag handelsbelang, maar ook door een gebrek aan betrouwbare kwantitatieve en kwalitatieve data om onderzoek op te baseren.

Kwantitatieve gegevens werden door de Chinese overheid in de jaren zestig en zeventig zelden gepubliceerd. De cijfers die wel openbaar werden gemaakt, toonden bovendien met name de successen die de Chinese economie heeft geboekt en geven dus een vertekend beeld, aldus de Chinees-Amerikaanse sinoloog Nai-ruenn Chen.¹³ Het gebrek aan kwantitatieve data is nog steeds problematisch voor historisch onderzoek naar de jaren zestig en zeventig. Zo kon de ontwikkelingseconoom Angus Maddison in een recente OECD-studie naar de Chinese economie in de twintigste eeuw nauwelijks conclusies trekken over deze periode vanwege een gebrek aan betrouwbare cijfers uit de Volksrepubliek.¹⁴

Een manier om met deze tekortkoming om te gaan, is door gegevens te verzamelen bij de verschillende handelspartners van China en hier schattingen op te baseren. Dit werd bijvoorbeeld gedaan door de Amerikaanse Central Intelligence Agency (CIA) en het Japanse Institute of Developing Economies (IDE).¹⁵ Hoewel deze datasets als betrouwbaar worden beoordeeld, kleven er wel nadelen aan de schattingen waardoor ze voor veel doeleinden niet geschikt zijn.¹⁶

Wat betreft kwalitatieve gegevens vanuit China bestaan dezelfde problemen als met de kwantitatieve gegevens, namelijk schaarsheid en onbetrouwbaarheid. De Sinoloog Dwight Perkins concludeert in zijn literatuurstudie naar de Chinese economie in de communistische periode dat beschikbare Chinese nieuwsberichten, publicaties en televisie-uitzendingen nauwelijks bruikbaar zijn voor een inhoudelijke studie vanwege de onbetrouwbaarheid.¹⁷ Wat betreft gegevensverzameling vinden onderzoekers dus over het algemeen de beste data bij de handelspartners van China.

Hoewel China dus naar zelfredzaamheid streefde, veroorzaakte dit beleid, volgens Alexander Eckstein, voedseltekort en een achterstand in technologische kennis. Hierdoor was China genoodzaakt tot het drijven van internationale handel, zo erkent ook de sinoloog Immanuel Hsü. Nederland was volgens hem een van de landen waarmee de Volksrepubliek in de jaren zestig en zeventig handelscontacten legde.¹⁸ Nederland had echter een andere visie op internationale handel dan China. Volgens Joris Voorhoeve, hoogleraar internationale betrekkingen, was Nederland in de jaren zestig en zeventig namelijk een kleine,

¹² Robert Dernberger, 'Factors influencing China's Trade', *Communist Affairs* 5:3 (1967), 2-7. Zie ook: Dwight Perkins, 'Impact of Trade on China's Planning', *Communist Affairs* 5:3 (1967), 7-10.

¹³ Nai-Ruenn Chen, 'An Assessment of Chinese Economic Data: Availability, Reliability and Usability', in: Joint Economic Committee, Congress of the United States, *China, A Reassessment of the Economy* (Washington, 1975), 52-68, alhier 52-54.

¹⁴ Angus Maddison, 'Chinese economic performance in the long run', *OECD Development Centre Studies* (2007), 62.

¹⁵ Kyoji Fukao, Kozo Kiyota en Ximing Yue, 'China's long-term International Trade Statistics: by commodity, 1952-1964 and 1981-2000', *Hitotsubashi University Hi-Stat Discussion Paper Series* (2006), 7-9 [geen officiële versie te vinden].

¹⁶ De datasets zijn bijvoorbeeld niet voor ieder jaar beschikbaar en niet alle handelspartners zijn meegenomen in de schattingen. Hierdoor kan de representativiteit niet geheel worden gewaarborgd.

¹⁷ Dwight Perkins, 'The Economy of the People's Republic of China: A survey of the Field', *Journal of Asian Studies* 42:2 (1983), 345-372.

¹⁸ Immanuel Hsü, *The Rise of Modern China* (Oxford, 2010), 811-813.

geïndustrialiseerde staat die in hoge mate afhankelijk was van import en export. Nederland probeerde daarom altijd haar internationale handel uit te breiden en had een relatief groot aandeel in de wereldhandel.¹⁹ De Duitse politicoloog Peter Katzenstein verklaart dit door Nederland in zijn typologie van kleine staten op te nemen. Kleine staten hebben een sterke focus op vrijhandel met een divers aantal handelspartners.²⁰ Volgens economisch historicus Jan Luiten van Zanden heeft de internationale handel die Nederland dreef in de jaren vijftig en zestig bijgedragen aan de sterke prestatie van de Nederlandse economie in deze periode. Ondernemers probeerden dit succes uit te breiden door steeds nieuwe buitenlandse markten te ontdekken, zelfs wanneer dit geen winst op zou leveren.²¹

Nederland en China waren dus beiden genoodzaakt tot internationale handel, maar hadden hierbij verschillende belangen en mogelijkheden. Nederland en China handelden volgens de historici Leonard Blussé en Floris-Jan van Luyn voornamelijk in zuivelproducten, kunstmest en kapitaalgoederen.²² Volgens journaliste Yvonne van der Heijden stelden de economische relaties tussen beide landen in de jaren zestig en zeventig echter weinig voor. Nederlandse bedrijven mochten zich namelijk niet in China vestigen vanwege het isolationistisch beleid van dat land.²³ Bovendien stonden Nederland en China volgens de Nederlandse politicoloog Duco Hellema in de jaren zestig en zeventig op slechte politieke voet met elkaar waardoor bilaterale handel niet in het bijzonder werd gestimuleerd.²⁴ Van der Heijden schrijft dat de enige mogelijkheid tot het drijven van handel tussen de landen lag op de internationale handelsbeurs van Kanton. Dit was de plek waar China zich tweemaal per jaar openstelde voor buitenlandse bezoekers die handelscontracten wilden afsluiten.²⁵ Deze handelsbeurs zou dus informatie kunnen verschaffen over China's internationale handel.

Over de beurs is vooralsnog weinig onderzoek verricht. In 1973 onderwierp sinoloog Daniel Tretiak de handelsbeurs aan een verkennend wetenschappelijk onderzoek om de relevantie ervan te beoordelen. Hij schatte toen dat 50% van alle Chinese buitenlandse handel tot stand kwam op deze beurs.²⁶ In 2008 onderzochten Jin, Weber en Xu de ontwikkeling van de beurs door de tijd heen en zij toonden aan dat de beurs in de periode van 1957 tot 1977 de enige manier was voor buitenlandse bedrijven om op een reguliere manier met de Chinezen handel te drijven.²⁷ De handel tussen Nederland en China zal zich in de jaren zestig en zeventig dus grotendeels op deze beurs hebben afgespeeld.

¹⁹ Joris Voorhoeve, *Peace, Profits and Principles, A Study of Dutch Foreign Policy* (Den Haag, 1979), 13-20.

²⁰ Peter Katzenstein, *Small States in World Markets* (Cornell, 1985).

²¹ Jan Luiten van Zanden, *The Economic History of the Netherlands, 1914-1995, A small open economy in the 'long' twentieth century* (New York, 1998), 147-153.

²² Leonard Blussé en Floris-Jan van Luyn, *China en de Nederlanders, Geschiedenis van de Nederlands-Chinese betrekkingen 1600-2007* (Zutphen, 2008), 206-210.

²³ van der Heijden, *De dans van de leeuw en de draak*, 59-71. Zie ook: Blussé en van Luyn, *China en de Nederlanders*, 208.

²⁴ Duco Hellema, *Nederland in de wereld, de buitenlandse politiek van Nederland* (Houten, 2014), 242.

²⁵ Van der Heijden, *De dans van de leeuw en de draak*, 59-71.

²⁶ Daniël Tretiak, 'Report from China: the Canton Fair: An Academic Perspective', *The China Quarterly* 53 (1973), 740-748.

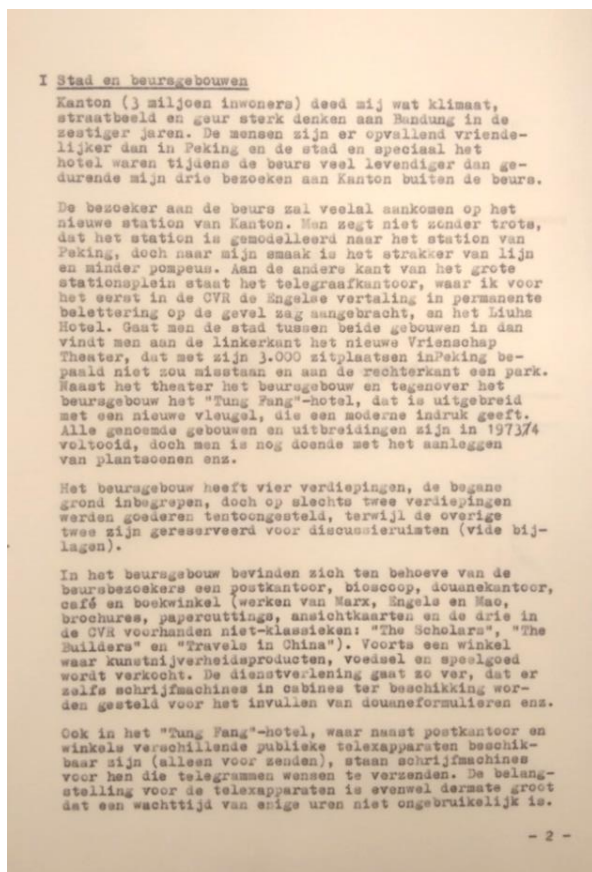
²⁷ Xin Jin, Karin Weber en Jing Xu, 'The China Import and Export (Canton) Fair: A trade show in transformation', *Proceedings of International Convention Exposition Summit* (2008), 1-14, alhier: 3-4.

Nieuw onderzoek naar de handelsbeurs van Kanton vanuit een Nederlands perspectief zou kunnen aantonen hoe de handel tussen Nederland en China in de jaren zestig en zeventig tot stand kwam ondanks terughoudendheid vanuit China en slechte diplomatie relaties tussen beide landen. Vanwege de onbetrouwbaarheid en schaarsheid van bronmateriaal uit China, zouden gegevens vanuit Nederland wellicht een nieuwe kijk kunnen geven op het thema. De vraag die in het vervolg van dit onderzoek beantwoord zal worden is dan ook wat de handelsbeurs van Kanton opleverde voor de Nederlandse bedrijven die hier actief waren in de periode tussen 1957 en 1974. De keuze voor deze tijdsafbakening is gebaseerd op de beschikbaarheid van het bronmateriaal dat wordt gebruikt om de hoofdvraag te beantwoorden.

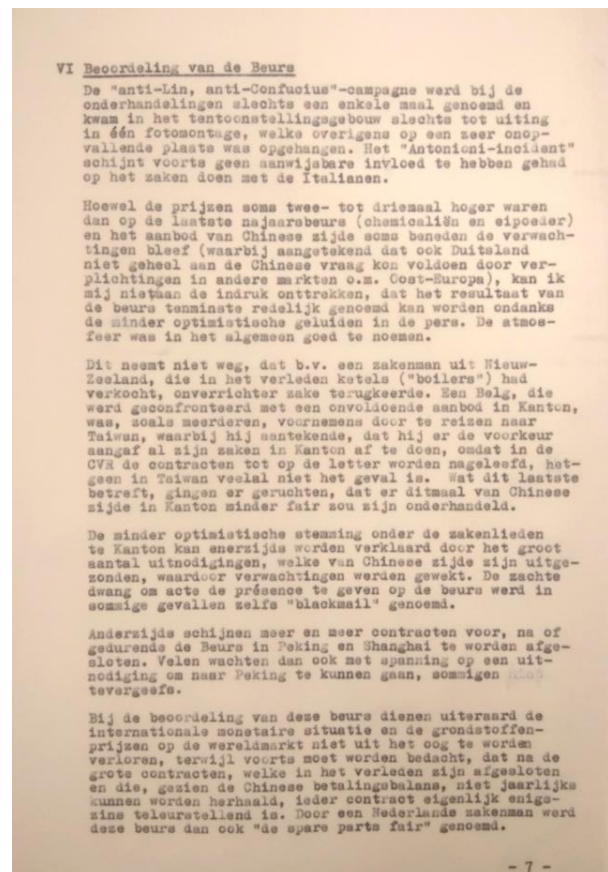
Bronnen en methode

Om de hoofdvraag te beantwoorden zullen een inhoudsanalyse en discoursanalyse worden uitgevoerd. Deze methodes zullen worden toegepast op archiefstukken van de Nederlandse ambassade in China. Eerst zal het bronmateriaal worden toegelicht alvorens de methodologie te verduidelijken.

Vanaf de eerste handelsbeurs in Kanton in 1957 bezochten Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigers van de consulaten in Peking of Hong Kong deze beurs en brachten hier verslag van uit. In deze verslagen schreven zij over de bezoekers van de beurs, de producten die werden verhandeld, de algemene indruk van de beurs en verdere bijzonderheden. De verslagen werden vervolgens naar de Minister van Buitenlandse Zaken in Nederland gestuurd ter kennisgeving van de economische situatie in China.²⁸ In afbeelding 1 en 2 zijn voorbeelden te zien van deze verslagen.

Afbeelding 1: tweede pagina van een beursverslag uit 1974.

Afbeelding 2: zevende pagina van een beursverslag uit 1974.

²⁸ Naast verslaglegging over de beurs bevat het archief correspondentie van de consulaten naar de Nederlandse Minister van Buitenlandse Zaken waarin wordt overlegd wie er naar de beurs afgevaardigd zal worden en wanneer deze persoon erheen gaat.

Deze gearchiveerde verslagen zijn geschikt om de hoofdvraag te beantwoorden omdat in de verslagen veel feitelijke informatie wordt gegeven vanuit de perspectieven van zowel aanwezige handelaren als diplomatieke vertegenwoordigers. Daarnaast is de bron beschikbaar voor bijna iedere handelsbeurs die is georganiseerd waardoor er systematisch onderzoek verricht kan worden. Een nadeel is echter dat er geen vaste voorwaarden zijn waar de verslagen aan hebben moeten voldoen waardoor niet ieder verslag dezelfde informatie geeft. Vanwege de subjectiviteit van het materiaal worden daarnaast steeds verschillende accenten gelegd in de berichtgeving. Daar staat tegenover dat het beeld dat de verslagen scheppen hierdoor wel erg veelzijdig is: waar de ene diplomaat veel aandacht besteedt aan het uiterlijk van de beurs, gaat de ander dieper in op de economische aspecten. Dit levert een interessante mix aan informatie op. Een volgend nadeel van de bron is dat de kwantitatieve gegevens die in de rapportages naar voren komen vaak schattingen zijn die samengesteld zijn door internationale bezoekers van de beurs. Vanuit de organisatie van de handelsbeurs werden er namelijk geen betrouwbare cijfers gepubliceerd over de totale handelswaarde en het aantal bezoekers. Daarnaast speelt ook de context waarin de bron geschreven is een rol. Zo behandelt de verslaglegging tijdens de culturele revolutie veelvuldig de politieke situatie in China, terwijl dit in de jaren zeventig minder van belang is vanwege de focus op de toenemende internationale handel.²⁹

Vanwege de discutabele betrouwbaarheid van de kwantitatieve gegevens over de handelsbeurs in Kanton, is het niet mogelijk om vanuit het bronmateriaal een meetbare beoordeling te geven over de waarde van de beurs voor Nederlandse handelaren. Het bronmateriaal bevat daarentegen wel verschillende kwalitatieve beschouwingen van de handelsbeurs door ondernemers en diplomaten, waardoor een discoursanalyse een geschikte methode is om de hoofdvraag te beantwoorden.

Alvorens het discours te analyseren, zal de inhoud van het archiefmateriaal over de handelsbeurs van Kanton worden bestudeerd. Gebruikmakend van een analyseschema zal worden achterhaald hoeveel Nederlandse zakenlieden de beurs bezochten, welke bedrijven er aanwezig waren en welke producten er door deze Nederlandse bedrijven werden verhandeld. Aan de hand van deze gegevens kan dan worden beoordeeld wat de schaal van de onderhandelingen was en of er bepaalde productgroepen die door Nederlandse bedrijven veel werden verhandeld.

Na deze schematische inhoudsanalyse zal het discours van de ambassadeverslagen worden geanalyseerd. Met discours wordt het spreken van een bepaalde groep op een bepaald niveau bedoeld.³⁰ De discours analytische methode omvat verschillende benaderingen die zich focussen op allerlei aspecten van het discours, zoals taal, grammatica en betekenis.³¹ In dit onderzoek zal worden gefocust op de derde categorie, de betekenis van taaluitingen. De interpretaties van de betrokken actoren kunnen zodoende op waarde worden geschat waardoor feitelijke informatie uit de bron kan worden gehaald. De betekenissen van de

²⁹ Nationaal Archief, Den Haag, Nederlandse Ambassade in China (Beijing/Peking), toegangsnummer 2.05.166, inventarisnummer 202, Stukken betreffende de industriële en handelsjaarbeurzen te Kanton in China, 1957-1975.

³⁰ Zoë Garrity, 'Discourse Analysis, Foucault and Social Work Research', *Journal of Social Work* 10:2 (2010), 193-2010, alhier 194-195.

³¹ Shafqat Nasir, 'Discourse Analysis', *The Year's Work in Critical and Cultural Theory* 5:1 (1995), 132-146, alhier 132-133.

taalluities over de handelsbeurs van Kanton zullen worden geanalyseerd aan de hand van drie thema's, namelijk prijspeil; de kwaliteit en kwantiteit van producten; en handelscontacten. De onderwerpen zijn gekozen op basis van voorkomendheid in de bron en de potentie om duidelijkheid te bieden over de resultaten van de beurs voor Nederlandse bedrijven. Voor elk van de drie thema's zullen alle tekstuele uitingen in een schema worden ondergebracht en zal worden aangegeven wie de uitspraak heeft gedaan en wanneer. Aan de hand van deze systematische discoursanalyse kunnen trends en bijzonderheden worden ontdekt die kunnen verduidelijken wat de handelsbeurs van Kanton opleverde voor Nederlandse bedrijven in de jaren zestig en zeventig. In afbeelding 1 een voorbeeld te zien van een gedeelte van zo een analyseschema.

Onderwerp: kwaliteit en kwantiteit van de producten

Lichtgrijs	weinig/geen nieuwe producten
Groen	goed aanbod
Rood	slecht aanbod
Geel	goede kwaliteit
Lichtblauw	slechte kwaliteit
Donkergrijs	exportmogelijkheden Nederland
roze	producten voor de show

Verslagen				
Jaartal	Wie	Functie	citaat	Thema's
1957 najaar	Dhr. Cato. F.	Consul- generaal	Maar algemeen was de klacht dat er weinig of geen voorraad aanwezig was van de tentoongestelde producten.	Slechte voorraad
1957 najaar	Dhr. Cato. F.	Consul- generaal	Van verschillende kanten vernam ik dat de opzet van de fair vrij groots was en dat vele producten bepaald de moeite waard waren.	Goede producten
1957 najaar	Dhr. Cato. F.	Consul- generaal	Uit handelskringen alhier werd vernomen dat de ter jaarbeurs voor export aangeboden hoeveelheden in het algemeen te klein zijn voor de groothandel.	Slechte voorraad Geen groothandel
1958 voorjaar	Dhr. Cato. F.	Consul- generaal	Volgens bezoekers droegen verschillende machinerieën er de sporen van al eerder tentoongesteld te zijn geweest. de kwaliteit van de producten vertoonde wel vooruitgang maar haalt het nog niet bij de Westerse producten. De machinerieën zijn vaak een kopie van Oost-Europese modellen van enige jaren geleden.	Betere kwaliteit Kwaliteit slechter dan Westen Voorbeeld aan Oost Europa
1959 voorjaar	Dhr. Van Dongen	Consul- generaal	Ik geloof niet dat deze beurs bijzondere mogelijkheden voor het handelsverkeer zal openen, hetgeen mij onder meer werd bevestigd door verschillende Nederlandse zakenlieden, die deze beurs hebben bezocht. De daar tentoongestelde producten zijn namelijk dikwijls meer show dan wezenlijke exportartikelen en van Chinese zijde wenst men doorgaans hoofdzakelijk de gebruikelijke producten te verkopen, terwijl van kooplust van Nederlandse producten aan Chinese zijde tot dusverre weinig is	Producten voor show Geen exportmogelijkheden NI

Afbeelding 3: gedeelte van het discoursanalyseschema over de kwaliteit en kwantiteit van producten

In het eerstvolgende hoofdstuk zal een historische context geschetst worden van de economische en politieke situatie in China om het kader te schetsen waarin de handelsbeurs plaats heeft gevonden. Het tweede hoofdstuk omvat de inhoudsanalyse van het archiefmateriaal. In het derde hoofdstuk zullen de trends en ontwikkelingen die naar voren zijn gekomen uit de systematische discoursanalyse worden toegelicht. Uiteindelijk zal in de conclusie een antwoord gegeven worden op de onderzoeksvraag.

Hoofdstuk 1, historische context

China onder Mao Zedong

Het jaar 1949 luidde voor China een nieuw tijdperk in: de burgeroorlog tussen de nationalist en communisten was na jaren van strijd beslist in het voordeel van de laatste partij en Mao Zedong nam de macht in het land over. Hij stichtte de Volksrepubliek China die onder leiding van de communistische partij een nieuwe koers ging varen. Deze nieuwe nationalistische koers was gebaseerd op het bondgenootschap tussen de arbeidersklasse en de boeren, samen vertegenwoordigd door de communistische partij. Nieuw beleid moest China afhelpen van de huidige situatie die zich kenmerkte door een laag agrarisch rendement en weinig industriële ontwikkeling. Daarnaast hadden jarenlange conflicten en inflatie armoede in de hand gewerkt waardoor de levensstandaard laag was.³²

Ondertussen had de koude oorlog de wereld in haar greep. China positioneerde zich hierin al snel aan de kant van de Sovjet Unie en distantieerde zich van het Amerikaans imperialisme.³³ Hoewel de relatie tussen Peking en Moskou aanvankelijk stroefverliep, werd er toch een vriendschapsverdrag gesloten en leende de Sovjet Unie 300 miljoen dollar aan China ten behoeve van de opbouw van het land.³⁴ Deze lening werd gebruikt om de economie van China volgens Sovjet model – door middel van vijfjarenplannen – te ontwikkelen. Het eerste Chinese plan startte in 1953 en focuste zich op de ontwikkeling van de zware industrie in combinatie met een collectivisering van de landbouw.³⁵ China werd hierin geholpen door technologisch specialisten uit de Sovjet Unie.³⁶

In 1958 was Mao Zedong ontevreden over het tempo van de ontwikkelingen en startte met een nieuwe campagne: de Grote Sprong Voorwaarts. Hierbij werd de landbouw gecollectiviseerd in volkscommunes waar geen privé-eigendom van land en goederen meer bestond. Dit beleid veroorzaakte in combinatie met verschillende natuurrampen³⁷ een ernstige hongersnood met tientallen miljoenen doden tot gevolg.³⁸ Ondertussen bekoelden de banden tussen de Volksrepubliek en de Sovjet Unie waardoor technische en economische experts uit China werden weggehaald en de handelsrelaties werden verbroken³⁹ Daarnaast moest China haar leningen direct terugbetalen aan de Sovjet Unie.⁴⁰

³² Michael Dillon, *China, A Modern History* (New York, 2010), 261-265.

³³ Chi-Kwan Mark, *China and the World since 1945* (New York, 2012), 14-15.

³⁴ Hsü, *The Rise of Modern China*, 660.

³⁵ Dillon, *China, A Modern History*, 283-293.

³⁶ Mark, 'China and the world since 1945', 38-39.

³⁷ Er waren overstromingen in het midden van China en in het zuidwesten heerste er droogte.

³⁸ Dali Yang en Fubing Su, 'The Politics of Famine and Reform in Rural China', *China Economic Review* 9:2 (1998), 141-156, alhier 141-142.

³⁹ De Sovjet-Unie en de Volksrepubliek verschilden van mening over de ideologische grondslagen van het Marxisme en wilden beiden het wereldwijde communisme leiden. Dit zorgde voor spanningen tussen beide partijen die uiteindelijk zo hoog opliepen dat het contact werd verbroken in 1964. Zie hiervoor: Mark, *China and the World since 1945*, 48-49 en 55-56.

⁴⁰ Hsü, *The Rise of Modern China*, 858.

Mede dankzij het conflict met de Sovjet Unie, focuste de Volksrepubliek zich na 1958 meer en meer op zelfvoorzienendheid als ontwikkelingsstrategie. Het idee hierachter was dat de Chinezen zelf verantwoordelijkheid konden dragen voor hun vooruitgang zonder daarbij afhankelijk te zijn van andere landen. Om zelfvoorzienend te kunnen zijn, werd het enorme arbeidspotentieel ingezet.⁴¹

In het begin van de jaren zeventig werd duidelijk dat het beleid niet effectief was. De technologische ontwikkeling verliep traag en er was vaak sprake van voedseltekorten. Hoge regeringsfunctionarissen stuurden daarom aan op beleidsverandering. Langzamerhand werden de banden met het buitenland – met name West Europa, Japan en de Verenigde Staten – aangetrokken en in 1978 werd een start gemaakt aan een drastische koerswijziging die China openstelde aan de rest van de wereld.⁴²

De internationale handel van China in de jaren zestig en zeventig

In de jaren vijftig hadden veel kapitalistische landen een handelsembargo ingevoerd richting de Volksrepubliek vanwege haar rol in de Koreaanse oorlog.⁴³ Toen de spanningen na een aantal jaren afnamen, werden de meeste embargo's beëindigd en had China de mogelijkheid handelsrelaties op te bouwen met een aantal kapitalistische landen. De Verenigde Staten waren hierop een belangrijke uitzondering.⁴⁴ De zelfvoorzienendheid die China nastreefde had echter invloed op de handel met deze landen in de jaren zestig en zeventig. Buitenlandse handel werd een staatsmonopolie en werd georganiseerd door nationale import- en exportbedrijven. De hoeveelheid handel die zij mochten drijven werd door de regering bepaald en ook de prijzen werden van bovenaf vastgesteld zonder daarbij rekening te houden met productiekwaliteit of -kosten.⁴⁵ Import mocht alleen plaatsvinden wanneer er was geprobeerd het product zelf te produceren en export werd geaccepteerd wanneer in de lokale behoeften aan een product was voorzien. Er werd daarnaast gestreefd naar een evenwichtige handelsbalans. Dit betekende in de praktijk dat de grootte van de import afhankelijk was van de hoeveelheid geëxporteerde producten. Er mocht namelijk niet op krediet worden gekocht.⁴⁶ China exporteerde met name textiel, voedsel, metalen, mineralen, vleesproducten en machinerieën.⁴⁷ Tegen het eind van de jaren zestig kan China steeds meer eindproducten uitvoeren in plaats van ruwe grondstoffen. De technologische ontwikkeling maakte dit mogelijk.⁴⁸ De Chinese import bestond voornamelijk uit producten die nodig

⁴¹ David Kerr, 'Has China abandoned self-reliance?', *Review of International Political Economy* 14:1 (2007), 77-104, alhier: 79-85.

⁴² Friedrich Wu, 'From Self-Reliance to Interdependence? Developmental Strategy and Foreign Economic Policy in Post-Mao China', *Modern China* 7:4 (1981), 445-482, alhier: 459-462.

⁴³ China vocht aan de kant van de Noord Koreanen tegen de VN-krachten onder leiding van de Verenigde Staten.

⁴⁴ De VS hield tot 1972 vast aan het handelsembargo. Kazuo Yamanouchi, 'Changes in Markets in Chinese Foreign Trade and Their Background', *The Developing Economies* 3:3 (1965), 286-304, alhier: 292-293.

⁴⁵ Hsü, *The Rise of Modern China*, 849.

⁴⁶ Wu, 'From Self-Reliance to Interdependence?', 455-456. Zie ook: Nationaal Archief, Den Haag, Nederlandse Ambassade in China (Beijing/Peking), toegangsnummer 2.05.166, inventarisnummer 102, Stukken betreffende de handelsbetrekkingen en -overeenkomsten van China met andere landen, algemeen, 1965-1974.

⁴⁷ NA, Ambassade China, 102.

⁴⁸ Nationaal Archief, Den Haag, Nederlandse Ambassade in China (Beijing/Peking), toegangsnummer 2.05.166, inventarisnummer 204, Stukken betreffende de buitenlandse handel van China, 1961-1964.

waren voor de technologische en agrarische ontwikkeling zoals kunstmest, staal en machinerieën. Daarnaast werden complete fabrieken en machines geïmporteerd om de technologie hierachter te kopiëren zodat Chinese bedrijven hiervoor niet meer afhankelijk waren van het buitenland.⁴⁹

Aangezien buitenlandse bedrijven zich niet in China mochten vestigen, werd een groot deel van de handel gedreven op de handelsbeurs van Kanton, georganiseerd door het ministerie van buitenlandse handel.⁵⁰ De stad Kanton was niet zonder reden gekozen. Deze havenstad was namelijk al eeuwenlang een plek waar China en de rest van de wereld met elkaar in contact kwamen, mede vanwege de strategische zuidoostelijke ligging.⁵¹ Op de handelsbeurs werd door Chinese staatsbedrijven handel gedreven met buitenlandse bedrijven in negen productgroepen.⁵² De Chinese regering handelde bij voorkeur met bedrijven die in vergelijking met de Chinese staatshandelsbedrijven klein waren. Het was namelijk niet wenselijk dat buitenlandse bedrijven een sterke onderhandelingspositie hadden ten opzichte van de staatshandelsbedrijven. Deze laatste partij moest immers de touwtjes in handen kunnen houden om de beurs succesvol te laten verlopen.⁵³ De eerste handelsbeursvond in 1957 plaats en werd bezocht door 1,223 belangstellenden uit 19 verschillende landen. In 1974 was dit aantal toegenomen tot 15,781 aanwezigen uit 88 verschillende landen.⁵⁴

Nederlands-Chinese betrekkingen

Een aantal Nederlandse bedrijven was al op de eerste handelsbeurs van Kanton aanwezig om handel te drijven. Aangezien de Nederlandse staat niet lang aan het handelsembargo in de jaren vijftig vasthield, mochten bedrijven uit dit land de reis naar Kanton ongehinderd maken. Intensief handelscontact vond echter nog niet plaats. Dit werd vanuit de diplomatieke vertegenwoordiging in China ook niet actief aangemoedigd.⁵⁵ Nederlandse medewerkers van het in 1954 opgerichte gezantschap in Peking focusten zich immers met name op politieke en diplomatieke zaken en deden aanvankelijk niet hun best de handelsrelatie tussen beide landen te verbeteren.⁵⁶ De medewerkers van het consulaat-generaal in Hong Kong daarentegen, hadden een meer economische functie en konden Nederlandse bedrijven vanuit het consulaat introduceren bij de organisatie van de handelsbeurs in Kanton.⁵⁷

⁴⁹ Nationaal Archief, Den Haag, Nederlandse Ambassade in China (Beijing/Peking), toegangsnummer 2.05.166, inventarisnummer 194, Stukken betreffende de industriële ontwikkeling in China, 1955-1963.

⁵⁰ Van der Heijden, *De dans van de leeuw en de draak*, 57.

⁵¹ Tretiak, 'The Canton Fair: An Academic Perspective', 741.

⁵² De verschillende productgroepen waren: granen, olie en voedsel; dierlijke producten; textiel; lichte industriële producten; kunstvoorwerpen; chemicaliën; metalen en mineralen; machinerieën en literatuur.

⁵³ Jin, Weber en Xu, 'The China Import and Export (Canton) Fair', 6.

⁵⁴ Canton Fair, 'Statistics: Number of Buyers for Previous Sessions', <<http://www.cantonfair.org.cn/html/cantonfair/en/about/2012-09/138.shtml>> [geraadpleegd op 26-12-2017].

⁵⁵ A.M. van der Togt, *Het Ministerie van Buitenlandse Zaken in een veranderende wereld. Organisatorische aspecten van de vorming van het buitenlands beleid 1945-1974* (Nijmegen, 1984) 32.

⁵⁶ Een zaakgelastigde is een vertegenwoordiger die de volmacht heeft diplomatieke taken uit te voeren in de afwezigheid van een ambassadeur.

⁵⁷ NA, Ambassade China, 202, 'Brief van de consul-generaal Cator aan de Minister van Buitenlandse Zaken over de voorjaarsbeurs 1958', 19 mei 1958.

De Nederlandse zaakgelastigden in Peking speelden dus geen actieve rol in het bevorderen van Nederlands-Chinese handelsrelaties, maar veroorzaakten intussen wel beperkingen voor Nederlandse handelaren vanwege de stroeve bilaterale betrekkingen.⁵⁸ In 1966 kwam de moeizame Chinees-Nederlandse relatie tot een dieptepunt als gevolg van het zogenaamde lasserincident. De zaakgelastigde in Peking werd onder huisarrest geplaatst en gedurende een half jaar vond er een diplomatieke crisis plaats. Deze crisis had directe gevolgen voor Nederlandse zakenlieden aangezien zij hierdoor zes maanden geen enkel zakelijk contact meer konden aangaan met Chinese bedrijven.⁵⁹ Uiteindelijk verbeterden de betrekkingen pas in 1971 volledig nadat Nederland toestemde de Volksrepubliek in de VN op te nemen.⁶⁰ In 1972 werd de diplomatieke delegatie tot ambassadeursniveau opgetrokken waarna het contact tussen de twee landen intensiverde.⁶¹

⁵⁸ Hellema, *Nederland in de wereld*, 217-218 en 241-242.

⁵⁹ Het lasserincident was een conflict tussen de Nederlandse en Chinese regering naar aanleiding van de kidnapping en dood van een Chinese ingenieur in Den Haag. Deze ingenieur, Hsu Tzu Tsai, was gevallen uit het raam van het adres waar hij met zijn mede-ingenieurs verbleef en daarna uit het ziekenhuis gekidnapt door Chinese ambassadeurs. Het slachtoffer werd zowel door Nederland als China beschuldigd van spionage, maar beide partijen hadden een verschillende mening over hoe de situatie moest worden afgehandeld. Pas na vijf en een halve maand kwam er een diplomatieke oplossing en werden ook de Nederlandse zaakgelastigden in Peking bevrijd. Zij werden namelijk gedurende het gehele conflict onder huisarrest geplaatst. Zie: van der Heijden, *De dans van de leeuw en de draak*, 64-68.

⁶⁰ Hellema, *Nederland in de wereld*, 242.

⁶¹ Blussé en van Luyn, *China en de Nederlanders*, 201.

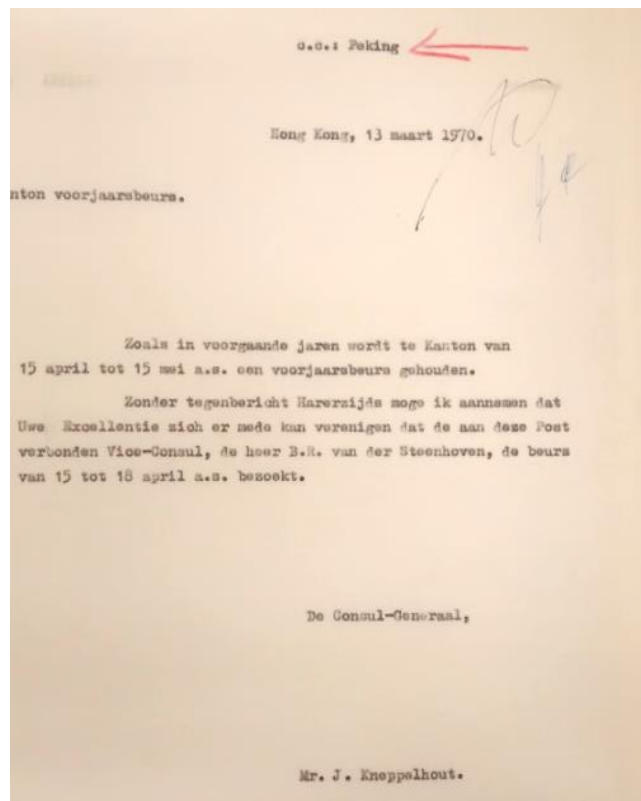
Hoofdstuk 2, inhoudsanalyse

In dit hoofdstuk zal de inhoud van het archiefmateriaal worden geanalyseerd op categorieën die een belangrijke rol spelen in het onderzoek, namelijk het aantal op de beurs aanwezige Nederlandse handelaren, de aanwezige Nederlandse bedrijven en de verhandelde producten. Deze inhoudsanalyse is volledig gebaseerd op de ambassadeverslagen die zijn opgesteld over de beurs.⁶²

Verslaglegging

Ten eerste is het belangrijk te weten hoeveel verslagen er beschikbaar zijn voor de periode vanaf de oprichting van de beurs in 1957 tot in 1974. In de regel werd er gecorrespondeerd tussen het Nederlandse consulaat-generaal in Hong Kong en het gezantschap in Peking om in overleg een afgevaardigde te sturen naar de handelsbeurs van Kanton. Een voorbeeld hiervan is te zien in afbeelding 4. In de beginjaren was het vaak een medewerker van het consulaat in Hong Kong die de beurs bezocht vanwege de geografische nabijheid en de economische functie die dit consulaat vervulde. Naarmate de beurs groter werd, werd het echter diplomatiek gunstiger geacht een Nederlandse vertegenwoordiger vanuit Peking te sturen. Wanneer de beurs alleen vanuit het consulaat in Hong Kong zou worden bezocht, kon dit door de Chinese regering namelijk gezien worden alsof de beurs niet belangrijk genoeg was voor de

Nederlandse vertegenwoordiging in China om hier acte de présence te geven. In een brief aan de minister van Buitenlandse Zaken uit 1972 schreef ambassadeur Vixseboxse bijvoorbeeld: "Ik ben ervan overtuigd dat dit [aanwezigheid van een vertegenwoordiger van de ambassade] door de Chinese autoriteiten als een bewijs van Nederlandse overheidsbelangstelling zou worden gewaardeerd."⁶³ Toch blijft ook het consulaat

Afbeelding 4: correspondentie tussen de consul-generaal in Hong Kong en de Minister van Buitenlandse Zaken over de diplomatieke aanwezigheid op de handelsbeurs van 1959.

⁶² Vanwege het feit dat veel conclusies in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op een algehele analyse van één archiefinventaris, zal niet afzonderlijk worden geannoteerd, met uitzondering van specifieke voorbeelden. Het archiefstuk dat is gebruikt in dit hoofdstuk is het volgende: NA, Ambassade China, 202.

⁶³ NA, Ambassade China, 202, 'Brief van ambassadeur Vixseboxse aan de Minister van Buitenlandse Zaken', 30 mei 1973.

in Hong Kong een belangrijke communicatieve functie houden bij het in goede banen leiden van beursbezoeken van Nederlandse handelaren.⁶⁴

De afgevaardigde diplomaten bleven in de meeste gevallen ongeveer één week, meestal de laatste week van de beurs. In die week probeerden zij door gesprekken te voeren met aanwezige handelaren en de organisatie van de handelsbeurs een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de gehele beurs.

In tabel 1 is te zien dat er in totaal zeven handelsbeurzen zijn geweest waarover geen verslag in de archieven terecht is gekomen. In drie gevallen is zeker dat er geen diplomatieke vertegenwoordiging aanwezig was, terwijl dit van de overige vier gevallen niet vastgesteld kan worden. De redenen om geen medewerker van het consulaat in ofwel Peking ofwel Hong Kong naar de handelsbeurs te sturen namens Nederland liepen uiteen. Zo kon de beurs in 1966 niet bezocht worden als gevolg van het lasserincident.⁶⁵ In de andere gevallen konden de medewerkers van beide diensten simpelweg geen tijd vrijmaken om de beurs te bezoeken. Dit gold voor de beurzen van 1959 en 1960. In de gevallen waarvan niet bekend is of er een vertegenwoordiger aanwezig was is vanzelfsprekend geen reden van eventuele afwezigheid bekend.

Het feit dat er geen tijd was om de beurs te bezoeken, zou een aanwijzing kunnen zijn dat in deze periode het belang van de beurs voor Nederland nog niet erg groot leek. Dit vermoeden lijkt in de correspondentie tussen de diplomaten in Hong Kong en Peking bevestigd te worden. Zaakgelastigde te Peking Slingenberg schreef in 1959 bijvoorbeeld aan consul-generaal Van Dongen het volgende:

... wil ik evenwel opmerken dat ik niet geloof, dat deze beurs bijzondere mogelijkheden voor het handelsverkeer zal openen. Van kooplust van Nederlandse producten aan Chinese zijde is tot dusverre weinig gebleken.⁶⁶

In correspondentie tussen Nederlandse diplomaten en de Minister van Buitenlandse Zaken werd vaker getwijfeld aan het economische belang van de beurs voor Nederland. De bezoeken die door diplomaten werden gebracht aan de beurs, waren dan ook met name bedoeld om informatie in te winnen over de stand van zaken van de Chinese economie. Aandacht voor de belangen van Nederlandse ondernemers was er in de eerste jaren nauwelijks. Pas vanaf 1972 werd er op overheidsniveau gecorrespondeerd om deze waarnemende rol geleidelijk te veranderen in een wat actievere rol waarbij de aanwezige vertegenwoordiger zich in moest zetten om contacten te leggen met staatshandelscorporaties ter bevordering van de Nederlands-Chinese handel.⁶⁷

⁶⁴ NA, Ambassade China, 202, 'Brief aan de Minister van Buitenlandse Zaken van consul-generaal Kneppelhout', 30 mei 1972.

⁶⁵ NA, Ambassade China, 202, 'Brief aan de Minister van Buitenlandse Zaken van consul-generaal Van Walt van Praag', 20 mei 1966. Zie voor uitleg over het lasserincident voetnoot 59.

⁶⁶ NA, Ambassade China, 202, 'Brief van mr. Slingenberg in Peking aan consul-generaal van Dongen te Hong Kong', 7 april 1959.

⁶⁷ NA, Ambassade China, 202, 'Brief van consul-generaal Mr. J. Kneppelhout aan de Minister van Buitenlandse Zaken', 30 mei 1972.

jaartal	voorjaar	najaar	heel jaar
1957	0	1	1
1958	1	1	2
1959	1	0	1
1960	1	0	1
1961	1	1	2
1962	1	0	1
1963	2	0	2
1964	1	1	2
1965	0	1	1
1966	1	0	1
1967	1	1	2
1968	1	2	3
1969	2	2	4
1970	2	1	3
1971	1	2	3
1972	1	1	2
1973	1	1	2
1974	3	1	4
totaal	21	16	37

Tabel 1: aantal beschikbare verslagen per jaar.

Donkerrood: de beurs is niet bezocht door de diplomatieke vertegenwoordiging.

Lichtrood: er is geen verslag van de beurs in het archief terecht gekomen, maar het zou kunnen dat er vertegenwoordigers aanwezig was.

Van de zeven beurzen waarover geen verslag uitgebracht is, vallen er vijf in het najaar. Dit zou kunnen suggereren dat de najaarsbeurzen minder belangrijk waren dan de voorjaarsbeurzen. Uit verschillende verslagen bleek dit echter niet zo te zijn. Op de najaarsbeurzen was het handelsvolume traditioneel namelijk hoger.⁶⁸ Of er bewust was gekozen vaker de voorjaarsbeurs te bezoeken is niet bekend.

In de gevallen waarbij meerdere verslagen waren opgesteld over dezelfde beurs, was vaak sprake van dubbele aanwezigheid van medewerkers van de diplomatieke dienst. Zij bezochten de handelsbeurs dan na elkaar voor een goede spreiding. Bovendien werd er nu en dan extra documentatie gemaakt door de consul-generaal in Hong Kong die ondernemers ontving op hun route van Kanton naar Nederland.⁶⁹ De hogere bezetting van de Nederlandse diplomatie naarmate de handelsbeurs groter werd, moet ook worden gezien in het licht van het toenemende belang voor Nederlandse ondernemers van deze beurs. In de opgestelde verslagen werd vaker melding gemaakt van ontwikkelingen die relevant waren voor Nederlandse ondernemers en ook in de correspondentie tussen Peking en Hong Kong werden plannen gemaakt om beter

⁶⁸ NA, Ambassade China, 202, 'Verslag voorjaarsbeurs Kanton 1971 door dhr. Van Oordt'.

⁶⁹ NA, Ambassade China, 202, 'Brief aan de Minister van Buitenlandse Zaken van consul-generaal meneer Kneppelhout', 30 mei 1972.

vorm te geven aan de diplomatieke vertegenwoordiging op de beurs. Zo werd er in 1974 zelfs gesproken over het aanstellen van een vaste diplomatiek afgevaardigde die gedurende de gehele beurs verslag uit zou brengen.⁷⁰

Aantal Nederlandse zakenlieden in Kanton

Wat betreft het aantal aanwezige Nederlandse handelaren op de beurs kan geen uitsluitend worden gegeven. Voor slechts elf van de 29 onderzochte handelsbeurzen werd een kwantitatieve schatting gemaakt over het aantal Nederlandse zakenlieden dat aanwezig was. Deze schattingen waren gebaseerd op observaties van de aanwezige diplomaten en de gesprekken die zij voerden met de betreffende handelaren. De betrouwbaarheid hiervan kan dus niet worden gegarandeerd. Uit tabel 2 blijkt dat het bezoekersaantal van Nederlandse handelaren in de eerste jaren van de beurs op ongeveer vijf tot tien personen geraamd kon worden. Gestaag breidde de Nederlandse delegatie zich uit tot ongeveer honderd aanwezigen op de beurzen in 1974. Deze ontwikkeling van bezoekersaantallen liep niet evenredig. Af en toe was er een plotselinge daling te zien in het aantal Nederlandse zakenlieden op de beurs. Zo werden veel handelaren in 1960 een visum geweigerd. De reden hiervoor was niet bekend gemaakt, maar zou te maken kunnen hebben met het slechte aanbod op de beurs dat jaar, waardoor de Chinese autoriteiten een deel van de bezoekers hadden willen weigeren.⁷¹ In 1963 bleven veel zakenlieden juist zelf weg vanwege een verwacht slecht aanbod. Men verwachtte dat er minder handelswaar te koop zou zijn omdat China zich nog steeds aan het herstellen was van de hongersnood die ontstond na de Grote Sprong Voorwaarts.

Nederlandse bedrijven in Kanton

In totaal is er in zeventien gevallen van de onderzochte handelsbeurzen toegelicht welke bedrijven er vanuit Nederland aanwezig waren. Dit werd in de verslagen ofwel aangekaart in een zakelijke opsomming, ofwel in de lopende tekst verwerkt. In afbeelding 3 is een voorbeeld te zien van een opsommende weergave van aanwezige bedrijven. Met name de tweede variant, echter, is waardevol omdat daarbij vaak ook werd vermeld wat het bedrijf precies verhandelde op de beurs en of er succesvolle zaken gedaan werden.⁷² De met naam genoemde bedrijven vormden echter niet de totale Nederlandse zakelijke vertegenwoordiging. Als een Nederlandse ondernemer niet bekend was bij de aanwezige diplomaat of niet met andere Nederlandse zakenlieden had gesproken, kwam deze niet in het verslag terecht. Deze analyse van de aanwezige bedrijven op de handelsbeurs van Kanton geeft dus geen compleet beeld, maar toont met name de algemene trends.

⁷⁰ Zie bijvoorbeeld: NA, Ambassade China, 202, 'Verslag van de voorjaarsbeurs te Kanton 1974 door de heer Kroese'.

⁷¹ NA, Ambassade China, 202, 'Brief over de najaarsbeurs van 1960 van de consul-generaal dhr. Schoch', 16 november 1960.

⁷² Wanneer er niet in de bron is vermeld waar een aanwezig bedrijf in handelde, is dit opgezocht via de krantendatabase Delpher of in de volgende publicatie: Joost Jonker en Keetie Sluyterman, *Thuis op de wereldmarkt, Nederlandse handelshuizen door de eeuwen heen* (Utrecht, 2000).

jaartal	voorjaar	najaar
1957		7
1958		
1959	8	
1960	10	
1961		
1962	12	
1963	'minder dan normaal'	
1964		20
1965		
1966		
1967	30	
1968		16
1969	40	
1970	18	35
1971		
1972	70	90
1973		110
1974	100	100

Tabel 2: aantal Nederlandse handelaren aanwezig op de handelsbeurs van Kanton.
De rode vakjes representeren de jaren waarvan geen verslag is opgesteld.

Globaal waren er twee typen Nederlandse bedrijven te onderscheiden op de handelsbeurs: handelshuizen die in verschillende producten handelden en daarbij soms als vertegenwoordiger voor andere bedrijven optraden; en firma's die uit naam van het eigen bedrijf handel dreven.⁷³ Een voorbeeld van het eerste type bedrijf is Sembodja. Deze onderneming vertegenwoordigde zowel enkele grote spelers zoals Philips, Akzo en Shell als kleine eenmanszaken die handel dreven in bijvoorbeeld speelgoed of gebruiksartikelen.⁷⁴ Andere voorbeelden van handelshuizen zijn Wüst en Zonen, De Nederlands-Aziatische Handel Maatschappij, Hagemeyer en Heybroek & Co. Een voorbeeld van het tweede type bedrijf dat op de beurs aanwezig was, is Organon. Dit bedrijf importeerde al sinds 1957 dierlijke organen vanuit Kanton. Andere zelfstandige bedrijven zijn de Chemische Fabriek Naarden (chemicaliën), Leners-Poortman B.V. (granen, zaden en peulvruchten) en Elcee-Haly (speelgoed). Naarmate de beurs groter werd, stuurden steeds meer zelfstandige bedrijven een vertegenwoordiger om de beurs te bezoeken. Bedrijven die eerst vertegenwoordigd werden door bijvoorbeeld Sembodja besloten op een gegeven moment het heft in eigen handen te nemen en de reis naar Kanton te wagen.

⁷³ Een overzicht van alle genoemde Nederlandse bedrijven op de beurs is te vinden in bijlage 1.

⁷⁴ NA, Ambassade China, 202, 'Verslag voorjaarsbeurs Kanton 1972 door viceconsul Drs. Hoffman'.

Kanton Taii Dossier

BEDRIJVEN AANWEZIG TIJDENS KANTON NAJAARSBEURS 1974			
BEDRIJF:	ADRES:	VERTEGENWOORDIGER:	FUNCTIE:
IHC SMIT	Postbus 1 - Kinderdijk	K. Mes	Service Engineer
-	-	J. Hofwegen	Service Engineer
SEMBODJA HONG KONG Ltd.	Prosperity House Rm.703 Kowloon	S. Canoy	General Manager
SEMBODJA HOLLAND B.V.	Postbus 1079 - A'dam	R. Develing	Electrical Engineer
-	-	T. Mulder	Sales Manager
N.V. Cie Commerciale Hollando Africaine	Postbus 5090 - A'dam Jacob Obrechtstr. 56	G. Popma	Direkteur Generaal
SIKONGKORHYDOCKEY VAN EGHEN & CO.	Heerengracht 464 - A'dam	G.A. de Bruyn	-
HOFOR TOBACCO CORPORATION	342 Madison Ave. New York, N.Y. 10017	H.A. Fels	Vice-President
A.L. VAN BEEK N.V.	Eendrachtsweg 71 - R'dam	H.J. NAUTA	-
VER. VAN JAPAN- & CHINA IMP.	Postbus 481 Geb. Hirsch, Leidseplein Amsterdam	G.H. Pappenheim	Voorzitter
VAN PERLSTEIN & ROEPER BOSCH BV	Postbus 481	G.H. Pappenheim	Managing Director
LENNERSAN-POORTMAN B.V.	Postbus 889 - R'dam	M. van der Kraan	Managing Director
NAARDEN INTERNATIONAL	Postbus 2, Naarden-Bussum	M.F.C. Tak	Regional Management
TRADING-COMPANY WAKO LTD.	Postbus 9593 - Den Haag	A.M. van Waert	Pres. Directeur
GEORGE UHE CO., INC.	76 Ninth Ave. - New York	A. Weening	Vice Directeur

Afbeelding 3: voorbeeld van een opsomming van aanwezige bedrijven in 1974.

In tabel 3 is te zien dat er in totaal zeventig verschillende bedrijven in de bron zijn genoemd. Veruit het grootste deel hiervan, vijftig bedrijven in totaal, is slechts één keer bij naam genoemd. Dit zou kunnen betekenen dat veel bedrijven er na één bezoek achter kwamen dat de Chinese markt voor hen weinig te bieden had waardoor ze de handelsbeurs niet vaker bezochten. Een andere verklaring voor de eenmalige vermelding zou kunnen zijn dat de bedrijven aanwezig waren op jaarbeurzen waarin in de verslagen geen bedrijven zijn genoemd of in de jaren waarin er geen diplomatieke vertegenwoordiging aanwezig was. Daarnaast zouden ze simpelweg niet opgemerkt kunnen zijn door de aanwezige diplomaten en daarom niet in de verslagen zijn genoemd. Uit tabel 3 blijkt vervolgens dat zeventien bedrijven twee of drie keer in de bron voorkwamen. Over slechts drie bedrijven is frequenter gerapporteerd. Op volgorde van voorkomendheid waren dit Sembodja; N.V. van Perlstein en Roeper Bosch; en Chemische Fabriek Naarden. Deze bedrijven zonden vaak meer vertegenwoordigers dan gemiddeld en behoorden tot de vaste kern van beursbezoekers waardoor ze intensief contact hadden met de diplomatieke vertegenwoordigers.

aantal keer genoemd	aantal bedrijven
1	50
2	10
3	7
4	0
5	0
6	1
7	1
8	1
totaal	70

Tabel 3: aanwezige Nederlandse bedrijven naar voorkomendheid in de bron

Bedrijven konden op twee manieren op de beurs terechtkomen. De eerste manier was via een directe uitnodiging van de beursorganisatie. De organisatie stuurde uitnodigingen naar bedrijven die in producten handelden die op de beurs werden verkocht. Hoe de beursorganisatie achter de specifieke bedrijfsinformatie kwam, is niet bekend. Bedrijven die de beurs al eerder hadden bezocht, konden ook rekenen op een uitnodiging. De tweede manier liep via het Nederlandse consulaat in Hong Kong. Dit consulaat ontving vóór iedere beurs een brief van China Resources Company, het staatsbedrijf dat de export coördineerde, met het verzoek de beurs te promoten in handelstijdschriften en bij kamers van koophandel in belangrijke steden. Over de precieze praktijk van deze werving is echter niks bekend. In afbeelding 5 is deze uitnodiging te zien.⁷⁵

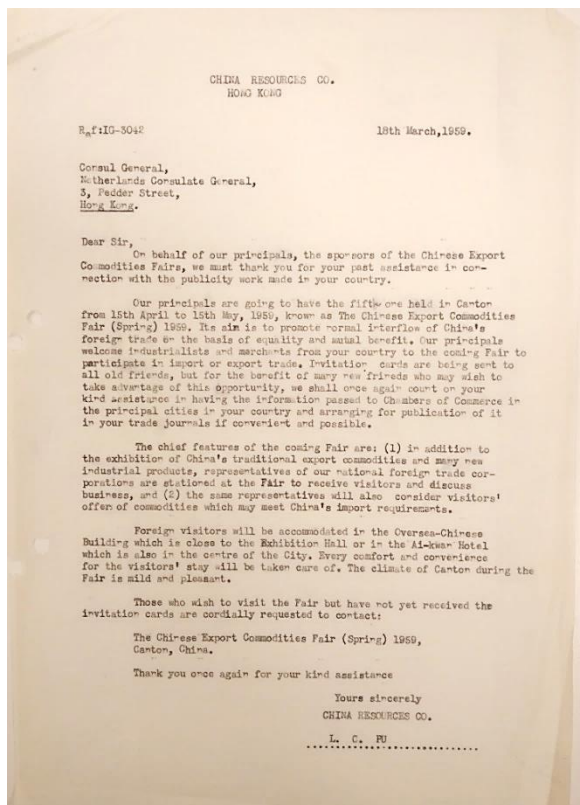
Verhandelde producten

De producten die door Nederlandse bedrijven werden gekocht en verkocht in Kanton werden in de ambassadeverslagen op verschillende manieren genoteerd. Soms werd een verhandeld product gekoppeld aan een aanwezig bedrijf, maar vaker nog werd er slechts beschreven welke producten er door Nederlandse bedrijven zijn verhandeld en is het dus niet bekend door welk bedrijf precies.

De Nederlandse import vanuit China betrof aanvankelijk met name grondstoffen die in Nederland zouden worden verwerkt. Zo werden er dierlijke organen, ertsen, chemicaliën en mijnbouwproducten gekocht op de beurs. Naarmate de Chinese economie zich ontwikkelde en de beurs groeide, werden er op de beurs meer en meer gebruiksartikelen en fabrieksproducten aangeboden. In 1969 werden er bijvoorbeeld voor het eerst fototoestellen, radio's en sportartikelen naar Nederland geëxporteerd en in 1972 microscopen en vergrootglazen. De producten die Nederland over het algemeen het vaakst importeerde waren chemicaliën, speelgoed, dierlijke producten en jute. Vaak werd er in de bron ook gesproken over zogenaamde

⁷⁵ NA, Ambassade China, 202, 'Brief van China Resources Company aan de consul-generaal in Hong Kong', 18 maart 1959.

galanterieën. Galanterieën zijn snuisterijen die aan trends onderhevig zijn. Waarschijnlijk waren er op de beurs dus bepaalde modeproducten te koop waarvoor speciaal naar China afgereisd moest worden.

Afbeelding 5: officiële uitnodiging van China Resources aan de Nederlandse consul-generaal in Hong Kong.

Wat betreft de Chinese import uit Nederland vormden chemicaliën wederom een belangrijke productgroep. De farmaceutische producten die de chemische bedrijven hiermee maakten werden ook regelmatig geëxporteerd. Daarnaast kon Nederland China voorzien op het gebied van machineonderdelen, haven- en spoorwerken en kunstmest. Nederlandse bedrijven konden echter slechts exporteren waar op een bepaald moment in China behoefte aan was. Op de voorjaarsbeurs van 1960 werden de deviezen bijvoorbeeld gereserveerd om staal, vervoersmiddelen en machineonderdelen te kopen.⁷⁶ In 1962 moesten de buitenlandse valuta juist besteed worden aan graanimporten omdat het land in een hongersnood verkeerde. Nederlandse handelaren hadden toen dus weinig kans om producten af te zetten op de Chinese markt.⁷⁷

⁷⁶ NA, Ambassade China, 202, 'Brief aan Minister van Buitenlandse Zaken over de voorjaarsbeurs in Canton van 1960 door dhr. Schoch', 25 mei 1960.

⁷⁷ NA, Ambassade China, 202, 'Brief aan de directeur van de economische voorlichtingsdienst Ministerie van economische zaken van consul-generaal Schoch', 3 juni 1961.

Conclusie

Volgens de Nederlandse diplomaten in Peking en Hong Kong leek de beurs aanvankelijk niet interessant voor Nederlandse bedrijven. Zij bezochten de beurs slechts om informatie in te winnen over de Chinese economie ten behoeve van de Nederlandse regering. Later gaan zij Nederlandse handelaren echter in toenemende mate ondersteunen. Deze handelaren komen namelijk met een groeiend aantal naar de beurs toe als vertegenwoordiger van een zelfstandig bedrijf of een handelshuis. Belangrijke importproducten vormen chemicaliën, speelgoed, dierlijke bijproducten, jute en galanterieën. Voor de export zijn juist machineonderdelen, haven- en spoorwerken, chemicaliën en kunstmest van belang.

Hoofdstuk 3, discoursanalyse

In dit hoofdstuk zullen de uitkomsten van de discoursanalyse worden gepresenteerd. Aan de hand van drie thema's is geanalyseerd wat er in de ambassadeverslagen werd gezegd over de handelsbeurs van Kanton.

Kwaliteit en kwantiteit van de producten

Kwaliteit

Over veel producten waarvan bekend is dat ze door Nederlandse handelaren op de beurs werden gekocht, is niks geschreven over de kwaliteit. Dit betreft producten zoals chemicaliën, jute, dierlijke producten, tabak en tapijten. Het ontbreken van deze gegevens in het bronmateriaal kan betekenen dat de kwaliteit van deze artikelen niet opzienbarend goed of slecht was en dat deze factor dus nauwelijks een rol speelde bij de aankoop van deze producten.⁷⁸ Over verschillende andere producten is wel informatie verstrekt met betrekking tot de kwaliteit. Industriële producten zijn hiervan een voorbeeld. Aangezien de industrialisatie in China in vergelijking met Europa pas laat op gang kwam, bleef de kwaliteit van verschillende aangeboden producten achter bij Europese standaarden.⁷⁹ De industriële producten die aanvankelijk door de Chinezen werden tentoongesteld, leken te zijn geïnspireerd op Oost-Europese producten.⁸⁰ In het discours werd dan ook vaak bericht dat de aangeboden Chinese industrieproducten wat betreft kwaliteit erg te wensen over lieten. Daarnaast waren veel artikelen erg gedateerd. Dit viel met name de nieuwkomers op de beurs op. Een exemplarisch voorbeeld hiervan werd door zaakgelastigde Van der Willigen gegeven naar aanleiding van zijn eerste bezoek aan de voorjaarsbeurs van 1963:

Vele van de tentoongestelde consumptiegoederen zijn ouderwets, zoals naaimachines en koffergrammofoons model 1930 en deze artikelen lijken op de West-Europese markt vrijwel onverkoopbaar. Vaak ook is de kwaliteit of de afwerking niet voldoende om op een westerse markt te kunnen concurreren.⁸¹

In 1968 werd gezegd dat de achterstand op de huidige techniek van machines zo'n twaalf tot vijftien jaar was.⁸² Zes jaar later, in 1974, werd het gat met het Westen op tien jaar geschat.⁸³ De industriële productie ontwikkelde zich dus wel, maar niet voldoende om interessant te zijn voor Europese importeurs.

⁷⁸ Een reden voor de niet opzienbarend goede of slechte kwaliteit zou kunnen zijn dat deze producten grotendeels door Chinese arbeiders zijn gemaakt in plaats van in de ouderwetse fabrieken. Hierdoor kan de kwaliteit wellicht beter worden gewaarborgd. Bewijs hiervoor in de literatuur is echter nog niet gevonden.

⁷⁹ Mark, *China and the World since 1945*, 48-49.

⁸⁰ Zie bijvoorbeeld: NA, Ambassade China, 202, 'Brief van consul-generaal Cator aan de Minister van Buitenlandse Zaken over de voorjaarsbeurs 1958', 19 mei 1958.

⁸¹ NA, Ambassade China, 202, 'Verslag voorjaarsbeurs Canton 1963 door van Buren, medewerker van consul-generaal Van Walt van Praag'.

⁸² NA, Ambassade China, 202, 'Bezoek aan de 24^e Kanton Beurs door vice-consul Van der Steenhoven'.

⁸³ NA, Ambassade China, 202, 'Voorlopig rapport over de voorjaarsbeurs te Kanton 1974 door medewerker van de ambassadeur, J.W. Smeijns de Vries van Doesurgh'.

Wat betreft niet-technologische producten werd in het discours op een andere manier over de kwaliteit gesproken. Over speelgoed werd bijvoorbeeld erg positief gesproken en een enkele keer werden ook sportartikelen, vachten en levensmiddelen in blik expliciet genoemd vanwege de goede kwaliteit.⁸⁴

Het design van producten was eveneens een onderwerp dat de aandacht trok. Viceconsul Van Buren berichtte in 1963 bijzonder negatief:

De esthetische waarde van de tentoongestelde producten is laag. Dit had ik niet verwacht omdat de Chinezen bekend staan om hun creativiteit. Wat betreft textiel was er bijvoorbeeld geen enkel origineel ontwerp. Ook het emaillewerk bijvoorbeeld was een teleurstelling. Kortom, waar men ook gaat of staat, de bezoeker zoekt vergeefs naar een vleugje originaliteit, naar enig verrassend overblijfsel van de oude Chinese creativiteit, naar iets van een eigen stijl of kleur.⁸⁵

Uit het citaat blijkt ook dat de perceptie die Van Buren van China had een rol speelt bij zijn beoordeling van de producten. De praktijk van de beurs kwam niet overeen met het beeld dat hij van China had waardoor hij teleurgesteld raakte. Verslagen van andere diplomaten geven echter eenzelfde beeld. In 1974 werden katoendesigns bijvoorbeeld ouderwets genoemd.⁸⁶ Daarnaast bleken kunstproducten tijdens de culturele revolutie versierd te zijn met politieke tendensen waardoor ze onverkoopbaar waren op de Westerse markt.⁸⁷

Geregeld kwam ook ter sprake dat handelaren waren uitgenodigd door de organisatie van de beurs omdat er voor hen aantrekkelijke artikelen verkocht werden. Bij aankomst bleek de kwaliteit dan zo laag te zijn, dat er niet gekocht kon worden. Dit gebeurde in 1970 bijvoorbeeld bij de diamantverwerker Joseph Assher en in 1972 bij Vlessings die in houten klapstoelen handelde.⁸⁸ Hij stelde dat de houtbewerking techniek in China dertig jaar achter liep op die van Europa.⁸⁹

kwantiteit

In nagenoeg ieder opgesteld verslag is er geschreven over het aanbod van de tentoongestelde producten, voornamelijk in negatieve zin. In de eerste bestaansjaren van de beurs was de belangrijkste klacht dat er geen groothandel mogelijk was vanwege het lage aanbod. Dit leek echter een opstartprobleem te zijn, want

⁸⁴ Zie bijvoorbeeld: NA, Ambassade China, 202, 'brief aan de Minister van Buitenlandse Zaken van consul-generaal Van Walt van Praag', 20 mei 1966; 'Brief aan de Minister van Buitenlandse Zaken van consul-generaal de Boer te Hong Kong', 13 oktober 1967.

⁸⁵ NA, Ambassade China, 202, 'Verslag voorjaarsbeurs Canton 1963 door Van Buren, medewerker van consul-generaal Van Walt van Praag'.

⁸⁶ NA, Ambassade China, 202, 'Verslag van de voorjaarsbeurs te Kanton 1974 door de heer Kroese'.

⁸⁷ NA, Ambassade China, 202, 'Brief aan de Minister van Buitenlandse Zaken van consul-generaal de Boer over de najaarsbeurs in Canton 1967', 6 december 1967.

⁸⁸ NA, Ambassade China, 202, 'Verslag voorjaarsbeurs Kanton 1971 door Van Oordt'.

⁸⁹ NA, Ambassade China, 202, 'Brief aan de Minister van Buitenlandse Zaken van consul-generaal Kneppelhout', 30 mei 1972.

na 1959 werd hier geen melding meer van gemaakt.⁹⁰ De slechte voorraad ontwikkelde zich toen tot een belangrijke belemmering van de handel. Met name chemicaliën, mineralen, dierlijke producten en levensmiddelen in blik zijn in dit verband vaak genoemd.⁹¹ Deze producten waren erg belangrijk voor het Nederlandse bedrijfsleven in China en zijn daarom dus in de verslagen vermeld.

In de gevallen dat er positief over het aanbod gesproken werd, ging het nagenoeg altijd over textielproducten. In 1960 verliep de beurs op veel terreinen teleurstellend vanwege de problemen die de Grote Sprong Voorwaarts veroorzaakte, maar de textielbranche ontsprong de dans:

De traditionele exportproducten als eieren, veren, oasis, en oliën leden al evenzeer onder de algemene malaise. Hetzelfde gold voor dierlijke bijproducten en vetten. Daarentegen schijnen in de textielbranche goede zaken gedaan te zijn. Het aanbod van ruwe chemicaliën was geringer dan bij voorgaande gelegenheden.⁹²

Een opmerking die vaak werd gemaakt in de rapportages is dat er producten voor de show tentoongesteld werden. Door het tentoonstellen van machines, auto's en lichte industriële producten, probeerde China uit te dragen dat het zijn zaken op orde had en in staat was te innoveren zonder hulp van het buitenland.⁹³ In 1967 werd bijvoorbeeld door consul-generaal Meijer het volgende opgemerkt:

Als nieuwe producten werden aangekondigd elektrische wasmachines, koelkasten en automatische broodroosters. Deze artikelen waren inderdaad te bezichtigen, doch werden niet ter verkoop aangeboden, evenmin als de reusachtige 'rode vlag' auto's die waren geëxposeerd. Zij dienden alleen als teken van China's kunnen.⁹⁴

Veel producten die interessant waren voor internationale handelaren, werden dus niet verkocht.

Conclusie

Wat betreft de kwaliteit van veel producten behoefden Nederlandse ondernemers niet speciaal naar China af te reizen. Een obstakel vormde de kwaliteit in de meeste gevallen echter ook niet, omdat het merendeel van de producten die Nederlanders kochten van prima niveau waren. Lage voorraden zorgden er daarentegen voor dat handelaren regelmatig niet de hoeveelheid konden kopen die ze in gedachten hadden.

⁹⁰ NA, Ambassade China, 202, 'Brief aan de Minister van Buitenlandse Zaken van consul-generaal P. van Dongen over de voorjaarsbeurs in 1959', 20 mei 1959.

⁹¹ Zie bijvoorbeeld: NA, Ambassade China, 202, 'Verslag van de voorjaarsbeurs te Kanton 1974 van Moses', 14-05-1974; 'Verslag voorjaarsbeurs Kanton 1973 door J.W. Semeijns de Vries van Doesburgh'; 'Brief over de najaarsbeurs van 1960 van de consul-generaal Schoch', 16 november 1960.

⁹² NA, Ambassade China, 202, 'Brief aan Minister van Buitenlandse Zaken over de voorjaarsbeurs in Canton van 1960 door Schoch', 25 mei 1960.

⁹³ Zie bijvoorbeeld: NA, Ambassade China, 202, 'Brief aan de Minister van Buitenlandse Zaken van consul-generaal P. van Dongen over de voorjaarsbeurs in 1959', 20 mei 1959; 'Brief aan de directeur van de economische voorlichtingsdienst Ministerie van economische zaken van consul-generaal Schoch', 3 juni 1961; 'Bezoek aan de 24e Kanton Beurs door vice-consul van der Steenhoven.'

⁹⁴ NA, Ambassade China, 202, 'Brief van de consul-generaal te Hong Kong M.J. Meijer aan de directeur van de economische voorlichtingsdienst over de voorjaarsbeurs 1967', 5 mei 1967.

Prijspeil van de producten op de beurs

Prijspolitiek

In tegenstelling tot landen met een vrije markt, werden in China alle prijzen door de overheid bepaald. Deze prijzen leken vaak opportunistisch te zijn gekozen om te zorgen dat alle producten verkocht werden. Met de verkoop van exportproducten verdiende China buitenlandse deviezen waarmee kon worden geïmporteerd. Op de Chinese import zal later worden teruggekomen.

Volgens De Wit, medewerker van het consulaat in Hong Kong, was de prijspolitiek van China erop gericht om het voor buitenlanders nog net aantrekkelijk genoeg te maken om geregeld een bezoek aan de beurs te brengen.⁹⁵ Aangezien kopers van tevoren geen informatie hadden over het prijspeil op de beurs, zouden zij toch de reis moeten ondernemen om te zien of het de moeite waard was. Nederlandse zakenlieden ergerden zich vaak aan deze prijspolitiek vanwege de ontbrekende logica. Zij waren gewend dat de prijs bepaald werd door vraag en aanbod en dat hierover te onderhandelen viel. In China was hiervan echter geen sprake.⁹⁶

Algemeen prijspeil

In veel verslagen werd gesproken over prijsveranderingen, waarvan het grootste deel prijsstijgingen betrof. Er was een aantal oorzaken voor deze prijsstijgingen. Uit de bron blijkt de belangrijkste oorzaak te zijn dat de Chinese staatshandelscorporaties probeerden te verhullen dat ze niet voldoende aanbod hadden. Door de prijzen extreem te verhogen, zouden internationale handelaren geen offertes opvragen en hoefde niet openbaar te worden gemaakt dat er eigenlijk geen aanbod was. Deze tactiek werd onder andere in 1969 toegepast bij verschillende producten. Zo schreef consulaatmedewerker Van Steenhoven:

Wat betreft grondstoffen en met name oliehoudende zaden, veren en ruwe zijde, kon evenmin aan de buitenlandse vraag worden voldaan. Sommige kwaliteiten dezer zaden en dierlijke afvalproducten waren in het geheel niet te koop. Dit werd door de Chinese handelsorganisatie duidelijk gemaakt door de vraagprijs veel te hoog te stellen. Deze techniek was trouwens ook bij vroegere beurzen gebruikelijk.⁹⁷

Prijsstijgingen vonden daarnaast plaats als gevolg van een toename in de vraag. In 1972 was de mode in Japan en de VS bijvoorbeeld erg pro-Chinees, waardoor de vraag naar kunst en antiek sterk toenam met prijsstijgingen als gevolg.⁹⁸ Een derde reden voor de verhoogde prijzen werd door de organisatie zelf gegeven, namelijk dat prijzen van Chinese producten zich aanpasten aan wereldmarktprijzen. Naarmate China meer en meer in contact kwam met buitenlandse handelaren, had het beter zicht op de prijzen die

⁹⁵ NA, Ambassade China, 202, 'Verslag najaarsbeurs 1970 door De Wit'.

⁹⁶ NA, Ambassade China, 202, 'Verslag najaarsbeurs Canton 1969 door vice-consul Van der Steenhoven'.

⁹⁷ Ibidem

⁹⁸ NA, Ambassade China, 202, 'Rapport over de najaarsbeurs van Kanton in 1972 door Directeur van de Economische Voorlichtingsdienst Semeijns de Vries van Doesburgh'.

golden in de rest van de wereld. Vanaf 1970 werd hier in de verslagen dan ook melding van gemaakt.⁹⁹ Een laatste reden die door de organisatie werd aangehaald, was dat China grondstoffen moest importeren voor de productie van industriële producten. Toen de prijzen van deze grondstoffen stegen, steeg de verkoopprijs van het eindproduct ook, zoals in 1973 het geval was volgens zaakgelastigde Semeijns de Vries van Doesburgh:

De organisatoren van de beurs verklaarden dat men tot prijsverhogingen gedwongen was omdat China zich moet aanpassen aan de wereldmarktprijzen, en omdat het zelf aanzienlijk hogere prijzen moet betalen voor de import van grondstoffen voor de industrie, zoals katoen en metaal.¹⁰⁰

Naast prijsstijgingen werden ook af en toe prijsdalingen of het gelijk blijven van prijzen opgemerkt. Daarnaast kwam de goede prijs-kwaliteitverhouding regelmatig ter sprake. Over de eerder bekritiseerde machinerieën werd in 1964 bijvoorbeeld opgemerkt: “Niettemin zij hieraan toegevoegd dat voor enkele eenvoudige machinerieën en apparatuur (o.a. draaibanken en radio’s) toch grote belangstelling bestaat bij de buitenlandse kopers vanwege de sterk concurrerende prijzen.”¹⁰¹

Er werd in de verslagen slechts één keer een reden gegeven voor prijsdalingen, namelijk voor die van speelgoed. Hierbij was sprake van competitie vanuit Hong Kong en Korea waardoor China de prijs moest verlagen om te kunnen blijven concurreren. In de andere gevallen zal waarschijnlijk het spel van vraag en aanbod een rol hebben gespeeld. China streefde er namelijk naar al haar exportproducten te verkopen op de markt, en verlaagde dus de prijzen van producten die tegen het einde van de beurs nog niet waren verkocht.¹⁰²

Winstmarges

Nederlandse importeurs beklagden zich regelmatig over de prijsstijgingen. Te hoge prijzen waren, naast een beperkte voorraad, een reden voor Nederlandse handelaren om voortijdig huiswaarts te keren. Nog vaker echter namen handelaren de prijsstijgingen voor lief. Dit merkte onder andere Van der Steenhoven op in 1968: “De Nederlanders klaagden aanvankelijk steen en been over de hoge Chinese exportprijzen. Blijkbaar viel het allemaal wel mee want de meesten hunner konden met contracten in de zak een paar dagen later weer de terugreis aanvaarden.”¹⁰³

Ondanks hogere prijzen konden de meeste Nederlandse inkopers namelijk nog steeds goede winsten behalen op de in China vergaarde producten. Dit was veroorzaakt door de aanvankelijk buitengewoon lage prijzen van verschillende producten op de beurs. Onder andere speelgoed, sportartikelen, textiel en

⁹⁹ NA, Ambassade China, 202, ‘Verslag voorjaarsbeurs Kanton 1970 door vice-consul Van den Steenhoven’.

¹⁰⁰ NA, Ambassade China, 202, ‘Verslag voorjaarsbeurs Kanton 1973 door J.W. Semeijns de Vries van Doesburgh’.

¹⁰¹ NA, Ambassade China, 202, ‘Brief aan de Minister van Buitenlandse Zaken van zaakgelastigde Van den Berg’, 4 november 1964.

¹⁰² Zie bijvoorbeeld: NA, Ambassade China, 202, ‘Verslag voorjaarsbeurs Kanton 1973 door J.W. Semeijns de Vries van Doesburgh’.

¹⁰³ NA, Ambassade China, 202, ‘Bezoek aan de 24^e Kanton Beurs door vice-consul Van der Steenhoven’.

fotoapparatuur konden tegen een relatief lage prijs worden ingekocht.¹⁰⁴ In 1969 werd er bijvoorbeeld gesproken van prijsstijgingen die varieerden van tien tot zestig procent over de gehele linie van exportproducten, maar dat deze prijzen alsnog zo ver beneden het Europees prijspeil lagen waardoor de winsten nog steeds behoorlijk waren.¹⁰⁵ Dit hield echter op toen staatshandelsbedrijven zich bewust werden van de prijzen overzee. Het gelijk brengen van Chinese prijzen aan wereldmarktprijzen vanaf 1970 zorgde ervoor dat exorbitant hoge winsten niet meer mogelijk waren.¹⁰⁶

Conclusie

De prijzen op de beurs stegen regelmatig en niet altijd in lijn der verwachting. Dit irriteerde Nederlandse handelaren. Desondanks konden zij tot in de jaren zeventig nog steeds redelijke winstmarges behalen op verschillende producten.

Contacten met handelaren op de beurs

Handelstechniek

Wanneer er werd geschreven over de manier waarop Chinese handelaren zakendeden, valt op dat er lovend werd gesproken over de afhandeling van de contracten. De levering en betaling verliepen eerlijk en op tijd. Van corruptie was geen sprake.¹⁰⁷ Het onderhandelingsproces dat hieraan voorafging, had echter meer voeten in de aarde. De Chinezen werden meermaals beticht van het spelen van een sluw spel waarbij ze Westerse zakenlieden tegen elkaar probeerden uit te spelen om zo de beste deal te kunnen sluiten. De Westerse zakenmannen concurreerden namelijk tegen elkaar voor gunstige contracten, en de Chinese handelaren speelden hier slim op in. Zij wachtten tot de laatste dagen van de beurs met het afsluiten van een contract om de producten tegen een zo hoog mogelijke prijs te kunnen verkopen.¹⁰⁸ Nederlandse handelaren beklagden zich er dan ook vaak over dat ze aan het lijntje werden gehouden door de Chinezen. De onderhandelingen duurden hierdoor erg lang en Nederlandse zakenlieden wisten pas na enkele dagen of ze een transactie daadwerkelijk konden maken. Dit betekende ook dat er soms genoeg moest worden genomen met een minder voordelig contract.

De geroutineerde beursbezoeker was goed bekend met de Chinese manier van zakendoen. Zij raakten niet zo snel ontmoedigd door tijdrovende onderhandelingen. Nieuwelingen op de beurs waren hier echter

¹⁰⁴ NA, Ambassade China, 202, 'Brief aan de Minister van Buitenlandse Zaken van consul-generaal Van Walt van Praag', 20 mei 1966.

¹⁰⁵ NA, Ambassade China, 202, 'Verslag najaarsbeurs Canton 1969 door vice-consul Van der Steenhoven'.

¹⁰⁶ NA, Ambassade China, 202, 'Verslag najaarsbeurs Canton 1973 door consul-generaal Van der Steenhoven'.

¹⁰⁷ Zie bijvoorbeeld: NA, Ambassade China, 202, 'Verslag bezoek voorjaarsbeurs 1963 door tijdelijk zaakgelastigde A. van der Willigen'. Interviews in dagbladen ondersteunen deze bewering. Zie bijvoorbeeld: 'Zakenman Robert van Marle, Zestienmaal naar China: handelsrelaties voor uitbreiding vatbaar', *De tijd: dagblad voor Nederland*, 29-03-1967; 'Handel met China zeer ingewikkeld', *De Telegraaf*, 13-03-1970.

¹⁰⁸ Zie bijvoorbeeld: NA, Ambassade China, 202, 'Brief aan de Minister van Buitenlandse Zaken van consul-generaal P. van Dongen over de voorjaarsbeurs in 1959', 20 mei 1959; 'Brief aan Minister van Buitenlandse Zaken over de voorjaarsbeurs in Canton van 1960 door Schoch', 25 mei 1960; 'Brief van consul-generaal Kneppelhout aan de Minister van Buitenlandse Zaken', 18-11-1971.

minder van gediend en raakten gefrustreerd over de trage onderhandelingen.¹⁰⁹ Zowel diplomaten als zakenlieden raadden Nederlandse handelaren die de beurs voor het eerst wilden bezoeken aan zich te verdiepen in de manier van zaken doen in het land. Zo vroeg handelssecretaris Leydekkers zich in 1974 bijvoorbeeld af of “beginnelingen zich in Nederland voor hun bezoek aan Kanton wel voldoende oriënteren over de wijze waarop in de CVR [*Chinese Volks Republiek*] zaken worden gedaan”.¹¹⁰

Af en toe werd er bericht over oneerlijke concurrentie op de beurs. Er werden dan partijen artikelen aan handelaren uit bepaalde landen verkocht terwijl tegen handelaren uit andere landen werd gezegd dat de artikelen uitverkocht waren. In een enkel geval werd expliciet gezegd dat er al afspraken waren gemaakt over de verkoop van een product, zoals in 1974 door Moses werd beschreven: “Hetzelfde huis dat in het verleden grote hoeveelheden corned beef afnam werd nu geconfronteerd met een weigering, vergezeld van de mededeling dat deze vleeswaren bestemd zijn voor ‘our Arab friends’”.¹¹¹

Handel en politiek, tenslotte, waren voor de Chinezen onafscheidelijk. De impact die dit voor de zaken met Nederlandse handelaren had, werd duidelijk toen Nederland en China in een incident verwickeld raakten in 1966.¹¹² Zakenlieden kregen daardoor geen visum waardoor ze de handelsbeurs niet konden bezoeken. Er werden tot het aflopen van het conflict geen handelscontracten gesloten en Nederlandse zakenlieden maakten zich zorgen over de achterstand die ze op hun Europese concurrenten zouden oplopen.¹¹³

Belang handelscontact

Het in contact komen met Chinese staatshandelsbedrijven was voor veel Nederlandse handelaren een reden om de reis naar Kanton te ondernemen. Wanneer een bedrijf nog geen handel dreef met China, was de handelsbeurs een van de weinige mogelijkheden hier een start mee te maken.¹¹⁴

Nadat het eerste contact was gelegd, werd dit door Nederlandse handelaren goed onderhouden. Het afsluiten van contracten was een moeizaam proces en dus loonde het op goede voet te staan met de betreffende staatshandelsbedrijven. Daarnaast leverde goed contact op den duur ook voordeel op, zoals bleek uit het verslag van Van der Steenhoven in 1970:

¹⁰⁹ Zie bijvoorbeeld: NA, Ambassade China, 202, ‘Verslag opgesteld door J.H.A. Leydekkers over de van 15 oktober – 15 november 1974 te Kanton gehouden najaarsbeurs’, 6-01-1975.

¹¹⁰ NA, Ambassade China, 202, ‘Verslag opgesteld door J.H.A. Leydekkers over de van 15 oktober – 15 november 1974 te Kanton gehouden najaarsbeurs’, 6-01-1975.

¹¹¹ NA, Ambassade China, 202, ‘Verslag van de voorjaarsbeurs te Kanton 1974 van Moses’, 14 mei 1974.

¹¹² Het eerdergenoemde lasserincident. Zie noot 59.

¹¹³ Aangezien er in het najaar van 1966 geen Nederlandse vertegenwoordiging op de beurs aanwezig was, is er ook geen verslag opgesteld. Deze informatie is daarom afkomstig uit De Telegraaf, waar uitgebreid stil is gestaan bij het incident en de gevolgen: ‘Gevolgen van conflict Den Haag-Peking, Handel met China smelt weg’, *De Telegraaf*, 20-09-1966.

¹¹⁴ NA, Ambassade China, 202, ‘Verslag opgesteld door J.H.A. Leydekkers over de van 15 oktober – 15 november 1974 te Kanton gehouden najaarsbeurs’, 6 januari 1975.

De Chinezen blijken veel prijs te stellen op een trouw bezoek aan de beurs. Wie regelmatig, dus tweemaal per jaar, de beurs bezoekt, kan dikwijls niet onaanzienlijke concessies in de vorm van kortingen bedingen (ofschoon commissies twee jaar geleden officieel werden afgeschaft). Omgekeerd worden zij die beurzen overslaan 'gestraft', soms door besnoeiing van orders, respectievelijk van export contingenten.¹¹⁵

Wanneer producten slechts schaars aanwezig waren, werden in de regel altijd eerst de gevestigde klanten toebedeeld alvorens contracten met nieuwelingen af te sluiten. Om deze reden werd er in de verslagen vaak opgemerkt dat bedrijven speciaal naar Kanton waren gereisd ten behoeve van de persoonlijke contacten. Er werd dan niks gekocht, maar slechts contact gehouden om belangen in de toekomst veilig te stellen. Nederlandse handelaren op de beurs in Kanton hielden dus sterk rekening met de lange termijn.¹¹⁶

Onderhandelingen in Peking

De hierboven genoemde lange termijn betrof niet alleen kortingen en makkelijker contact in de toekomst, maar ook toegang tot onderhandelingen in Peking. Peking was namelijk de stad waar de onderhandelingen vanuit Kanton verder gingen en nieuwe contacten konden worden opgedaan. Deze contacten leverden over het algemeen grotere contracten op dan die op de beurs.¹¹⁷ Het was voor zakenlieden echter niet gemakkelijk om in Peking zaken te doen aangezien zij hiervoor uitgenodigd moesten worden. Zonder uitnodiging was het niet mogelijk een visum voor Peking te verkrijgen. In 1957 hoopte een exportmanager van Organon tevergeefs op een uitnodiging toen hij op het consulaat in Hong Kong verscheen:

De heer Vasconcelles, exportmanager van de N.V. Organon in Oss, werd door mij op zijn verzoek geïntroduceerd bij 'China Resources' alhier, teneinde daar steun te krijgen voor zijn aanvraag voor een visum naar China. hij zocht namelijk contact met deskundigen in Peking op het gebied van dierlijke organen, welke door Organon uit China worden geïmporteerd. In Canton vond men zijn reis naar Peking niet noodzakelijk omdat alle personen, die hij wenste te spreken wel in Canton op de jaarbeurs zouden zijn en hij kreeg dan ook geen vergunning om naar Peking af te reizen.¹¹⁸

Uit de ambassadeverslagen wordt duidelijk dat door de jaren heen meer en meer handel plaatsvond in Peking, vooral wat betreft de Chinese import. Met name over grote producten, zoals complete machines en schepen, werd in Peking een besluit genomen. Zakenlieden die al geruime tijd de beurs bezochten en goede contacten hadden, wisten dan ook dat een beursbezoek niet de laatste hoop was. Er was namelijk een kans was op betere zaken in Peking.¹¹⁹

¹¹⁵ NA, Ambassade China, 202, 'Verslag voorjaarsbeurs Kanton 1970 door vice-consul Van den Steenhoven'.

¹¹⁶ Zie bijvoorbeeld: NA, Ambassade China, 202, 'Verslag bezoek voorjaarsbeurs 1963 door tijdelijk zaakgelastigde A. van der Willigen'; 'Rapport over de najaarsbeurs van Kanton in 1972 door de Heer Directeur van de Economische Voorlichtingsdienst Semeijns de Vries van Doesburgh'.

¹¹⁷ Zie bijvoorbeeld: NA, Ambassade China, 202, 'Verslag voorjaarsbeurs Kanton 1973 door J.W. Semeijns de Vries van Doesburgh'.

¹¹⁸ NA, Ambassade China, 202, 'Brief van de consul-generaal Cator aan de Minister van Buitenlandse Zaken over de voorjaarsbeurs 1958', 19 mei 1958.

¹¹⁹ NA, Ambassade China, 202, 'Brief aan de Minister van Buitenlandse Zaken van ambassadeur Vixseboxse', 18 mei 1973.

Over het belang van de handelsbeurs in Kanton naarmate steeds meer handel in Peking plaatsvond werd geen eenduidig standpunt ingenomen. In 1971 schreef zaakgelastigde Derksen bijvoorbeeld: “Traditioneel is de betekenis van de halfjaarlijkse beurs te Kanton voor het bilaterale Nederlands-Chinese handelsverkeer gering; de grote zaken worden elders afgesloten.”¹²⁰

Andere diplomaten wezen echter op het belang dat de beurs nog steeds had voor nieuwe bezoekers om in contact te komen met Chinese handelaren. Aangezien het in 1974 nog steeds verplicht was uitgenodigd te worden om naar Peking te komen, moest het eerste contact elders plaatsvinden. De beurs was om die reden nog steeds belangrijk.¹²¹ Daarnaast was het eerdergenoemd persoonlijk contact dat alleen op deze beurs plaatsvond essentieel om zakelijke contracten te blijven afsluiten, problemen te bespreken en nieuwe zaken te beginnen.¹²²

Nederlandse export

De handelsbeurs van Kanton was met name een Chinese exportbeurs. Hoeveel er geïmporteerd kon worden, hing af van de deviezen die door China werden verdiend met de export. Wat er met deze deviezen werd gekocht, was vooraf bepaald in een centrale overheidsplanning. Nederlandse handelaren moesten dus producten kunnen aanbieden die de Chinezen op dat moment nodig hadden, anders maakten ze geen kans.¹²³ Een concreet voorbeeld hiervan vond plaats tijdens de Grote Sprong Voorwaarts. Als gevolg van dat beleid ontstond er een hongersnood in China waardoor er veel graan geïmporteerd moest worden. Voor andere producten waren nauwelijks deviezen meer over waardoor Nederland slechts minimale exportmogelijkheden had omdat het geen graan exporteerde naar China.¹²⁴

Aangezien China zich had toegelegd op industrialisatie en het verbeteren van de landbouw, waren er met name machineonderdelen, metaal, fabrieken en landbouwtechnologieën nodig. Nederland kon China voorzien van voornamelijk kunstmest, chemicaliën, farmaceutica, enkele metalen en machineonderdelen. Vanaf 1963 importeerde China ook complete fabrieken en voertuigen, onder andere uit Nederland. IHC Holland mocht in dat jaar bijvoorbeeld een baggerschip leveren en het Nederlandse bedrijf Stork-Werkspoor kreeg in 1964 een opdracht binnen voor de bouw van een kunstmestfabriek. Deze contracten kwamen tot stand op basis van eerder gelegde contacten op de handelsbeurs.¹²⁵

¹²⁰ NA, Ambassade China, 202, ‘Brief aan de Minister van Buitenlandse Zaken van zaakgelastigde Derksen’, 15 november 1971.

¹²¹ Zie bijvoorbeeld: NA, Ambassade China, 202, ‘Verslag opgesteld door de heer J.H.A. Leydekkers over de van 15 oktober – 15 november 1974 te Kanton gehouden najaarsbeurs’, 6 januari 1975. In krantenberichten wordt de beurs eveneens belangrijk geacht. Zie bijvoorbeeld: ‘Naar Mao’s supermarkt’, *Algemeen Handelsblad*, 13-01-1968; ‘Grens dicht voor valuta-onrust: dollardevaluatie laat China koud’, *De Tijd: dagblad voor Nederland*, 24-12-1971.

¹²² NA, Ambassade China, 202, ‘Verslag van de voorjaarsbeurs te Kanton 1974 door de heer Kroese’.

¹²³ Wu, ‘From Self-Reliance to Interdependence?’, 455-456.

¹²⁴ NA, Ambassade China, 202, ‘Brief aan de directeur van de economische voorlichtingsdienst Ministerie van economische zaken van consul-generaal Schoch’, 3 juni 1961.

¹²⁵ NA, Ambassade China, 202, ‘Brief van de zaakgelastigde aan de Minister van Buitenlandse Zaken’, 10 maart 1964. In de krant wordt deze transactie opgemerkt. Zie hiervoor: ‘Nederlandse handelsmissie naar rood-China’, *Limburgsch Dagblad*, 21-4-1964.

Conclusie

Ondanks de moeizame onderhandelingen op de beurs met Chinese zakenlieden, leverden deze contacten op de lange termijn winst op in de vorm van kortingen en toegang tot onderhandelingen in Peking. Nederlandse zakenlieden waren zich hiervan bewust en investeerden daarom in een goede relatie. Ondanks het feit dat meer en meer contracten in Peking werden afgesloten was de beurs in Kanton nog steeds belangrijk voor het leggen en onderhouden van nieuwe contacten. De Nederlandse export was ondertussen afhankelijk van de Chinese staatsplanning waardoor de vraag naar Nederlandse producten niet constant was.

Conclusie

In dit onderzoek stond de vraag centraal hoe de buitenlandse handel van China vorm kreeg in de jaren zestig en zeventig toen Mao Zedong aan de macht was en hij een isolationistisch beleid voerde. Uit de casus over de handelsbeurs van Kanton, waar China handel dreef met niet-communistische landen, is gebleken dat China de internationale handel zoveel mogelijk in eigen beheer wilde houden. Met behulp van jaarplanningen werd bepaald wat er gekocht en verkocht mocht worden en tegen welke prijs dit moest gebeuren. Ondertussen kon China producten goedkoop aanbieden vanwege het communistisch productieproces. Deze goedkope producten trokken een groot internationaal publiek, waaronder Nederland, dat cruciaal was om het systeem in stand te houden. Uit het onderzoek is namelijk gebleken dat China door deze grote vraag in staat was het onderhandelingsproces te leiden en handelscontracten af te sluiten die gunstig uitpaken voor de nationale economie. Nederlandse bedrijven hadden weinig mogelijkheden om de onderhandelingen naar de hand te zetten omdat het met China's andere handelspartners concurreerde voor de beste contracten. In werkelijkheid was China echter sterk afhankelijk van handelspartners zoals Nederland. Vanwege de tekortkomingen van het communistisch systeem was China namelijk incidenteel genoodzaakt voedingsmiddelen te importeren om hongersnood te bestrijden en moest het buitenlandse technologie binnenhalen om de industriële ontwikkeling in gang te zetten. Ondertussen moest de totale handelsbalans in evenwicht blijven met als gevolg dat er voldoende geëxporteerd moest worden zodat de import kon worden bekostigd. China had dus geluk dat landen zoals Nederland, die in grote mate afhankelijk waren van internationale handel, de keuze maakten – in tegenstelling tot bijvoorbeeld de Verenigde Staten – de Chinese handelsmarkt te betreden.

Het onderzoek heeft dus aangetoond dat buitenlandse handel wel degelijk een belangrijke rol speelde in de isolationistische periode van China en dat daarbij landen als Nederland relevant waren in het laten slagen ervan. Het voortbestaan van internationale handel tijdens de isolationistische periode heeft dus sterk bijgedragen aan de continuïteit van het communistisch systeem in de periode zelf en het tijdperk erna.

Nederlandse handelaren gingen natuurlijk voor het eigen gewin naar de handelsbeurs van Kanton. Wat leverde de beurs voor hen precies op in de periode tussen 1957 en 1974? Uit de inhouds- en discoursanalyses is gebleken dat de beurs van Kanton geen handelswalhalla was waar Nederlandse bedrijven snelle winsten konden behalen. Het onderhandelingsproces verliep moeizaam, prijzen van producten waren veranderlijk, de kwaliteit van veel producten hield te wensen over en vaak waren de voorraden beperkt. Daarnaast bemoeilijkte de politieke situatie incidenteel de onderhandelingen. Veel Nederlandse handelaren kwamen er in Kanton dus achter dat de Chinese markt niet interessant was voor hun bedrijf en keerden zonder succes huiswaarts. Ondanks deze tekortkomingen konden zekere andere bedrijven toch voordeel halen uit de beurs. De mogelijkheid voor Nederlandse bedrijven om winst te halen uit goedkoop aangeboden producten is een eerste waarde die de beurs had. Goedkope producten zoals speelgoed, chemicaliën, sportartikelen, textiel en galanterieën konden met winst worden doorverkocht of in Nederland worden verwerkt tot eindproducten. Aan de exportzijde konden eveneens gunstige contracten worden afgesloten, mits Nederlandse bedrijven op het juiste moment de producten aan konden bieden waar

de Chinese overheid behoefte aan had. Een tweede verdienste van de beurs waren de contacten met Chinese zakenlieden die er werden opgedaan en die toekomstige handel veilig stelden. Deze toekomstige handel kon zowel op de beurs zelf als in Peking plaatsvinden. Met name deze laatste optie was voor bedrijven reden om naar Kanton af te reizen. Blijkbaar waren deze handelscontacten zo waardevol dat er behoorlijk in werd geïnvesteerd.

Vanuit het bronmateriaal kan echter niet worden opgemaakt welke bedrijven het meeste baat hebben gehad bij de handelsbeurs van Kanton in de jaren zestig en zeventig. In de ambassadeverslagen is namelijk te weinig systematische informatie op bedrijfsniveau gegeven over afgesloten contracten en aanwezigheid op de beurs. Verder onderzoek zou zich dus kunnen richten op de archieven van de bedrijven waarvan bekend is dat ze naar de handelsbeurs van Kanton zijn geweest. In deze archieven zou informatie gevonden kunnen worden over de contracten die aldaar werden afgesloten en het aantal bezoeken dat gebracht is. Een andere methode zou kunnen zijn om te onderzoeken welke Nederlandse bedrijven een visum hebben aangevraagd voor de handelsbeurs van Kanton en in welke gevallen de visumaanvraag is goedgekeurd. Zodoende kan beter inzicht worden gegeven in de bedrijven die interesse hadden in het bezoeken van de handelsbeurs en het aantal bezoeken dat zij hebben gebracht.

Het onderzoek levert ten slotte de vraag op in hoeverre Nederland representatief was voor de andere kleine staten die handel dreven met China. Landen als Denemarken, Zwitserland, Finland en Oostenrijk waren namelijk eveneens pioniers op de handelsbeurs van Kanton. Een inhouds- en discoursanalyse van vergelijkbare ambassadeverslagen in deze landen zou kunnen uitwijzen of bedrijven in andere kleine staten dezelfde redenen hadden zich naar de handelsbeurs van Kanton te begeven. Daarnaast kan worden onderzocht of zij voor dezelfde moeilijkheden en mogelijkheden kwamen te staan als Nederlandse handelaren. Het is daarbij ook van belang een dieper begrip te krijgen van de kenmerken van kleine staten en de verschillen die hiertussen bestaan om de gevonden informatie op een verantwoorde manier te interpreteren.

Bibliografie

Archivalia

Nationaal Archief, Den Haag, Nederlandse Ambassade in China (Beijing/Peking), toegangsnummer 2.05.166, inventarisnummer 102, Stukken betreffende de handelsbetrekkingen en –overeenkomsten van China met andere landen, algemeen (1965-1974).

Nationaal Archief, Den Haag, Nederlandse Ambassade in China (Beijing/Peking), toegangsnummer 2.05.166, inventarisnummer 194, Stukken betreffende de industriële ontwikkeling in China (1955-1963).

Nationaal Archief, Den Haag, Nederlandse Ambassade in China (Beijing/Peking), toegangsnummer 2.05.166, inventarisnummer 202, Stukken betreffende de industriële handelsjaarbeurzen te Kanton in China (1957-1975).

Nationaal Archief, Den Haag, Nederlandse Ambassade in China (Beijing/Peking), toegangsnummer 2.05.166, inventarisnummer 204, Stukken betreffende de buitenlandse handel van China (1961-1964).

Internetbronnen

Canton Fair, 'Statistics: Number of Buyers for Previous Sessions',
<<http://www.cantonfair.org.cn/html/cantonfair/en/about/2012-09/138.shtml>>

Delpher, verschillende artikelen, <www.delpher.nl>.

Word Bank, 'Exports of Goods and Services',
<<https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD?end=2016&locations=CN&start=1960&view=chart>> [geraadpleegd op 01-01-2018];

Word Bank, 'Imports of Goods and Services',
<<https://data.worldbank.org/indicator/BM.GSR.TOTL.CD?end=2016&locations=CN&start=1960&view=chart>> [geraadpleegd op 01-01-2018].

WTO, 'Total Merchandise Trade',
<<http://stat.wto.org/StatisticalProgram/WSDBViewData.aspx?Language=E>>

Krantenberichten:

‘Gevolgen van conflict Den Haag-Peking: Handel met China smelt weg’, *De Telegraaf*, 20-09-1966.

‘Handel met China zeer ingewikkeld’, *De Telegraaf*, 13-03-1970.

‘Naar Mao’s supermarkt’, *Algemeen Handelsblad*, 13-01-1968; ‘Grens dicht voor valuta-onrust: dollardevaluatie laat China koud’, *De Tijd: dagblad voor Nederland*, 24-12-1971.

‘Nederlandse handelsmissie naar rood-China’, *Limburgsch Dagblad*, 21-4-1964.

‘Zakenman Robert van Marle, Zestienmaal naar China: handelsrelaties voor uitbreiding vatbaar’, *De tijd: dagblad voor Nederland*, 29-03-1967.

Literatuur

Blussé, Leonard, en Floris-Jan van Luyn, *China en de Nederlanders, Geschiedenis van de Nederlands-Chinese betrekkingen 1600-2007* (Zutphen, 2008).

Chan, Kenneth, Xianxiang Xu en Yuanhua Gao, ‘The China Growth Miracle: The Role of Formal and the Informal Institutions’, *The World Economy* 38:1 (2015), 63-90.

Chen, Nai-Ruenn, ‘An Assessment of Chinese Economic Data: Availability, Reliability and Usability’, in: Joint Economic Committee, Congress of the United States, *China, A Reassessment of the Economy* (Washington, 1975), 52-68.

Dernberger, Robert, ‘Factors influencing China’s Trade’, *Communist Affairs* 5:3 (1967), 2-7.

Dillon, Michael, *China, A Modern History* (New York, 2010).

Dittmer, Lowell en George T. Yu, *China, the developing World and the new global dynamic* (Boulder, 2010).

Eckstein, Alexander, *China’s Economic Revolution* (Cambridge, 1977).

Eckstein, Alexander, *Communist China’s Economic Growth and Foreign Trade, implications for US policy* (New York, 1966).

Fukao, Kyoji, Kozo Kiyota, Ximing Yue, 'China's long-term International Trade Statistics: by commodity, 1952-1964 and 1981-2000', *Hitotsubashi University Hi-Stat Discussion Paper Series* (2006).

Garritty, Zoë, 'Discourse Analysis, Foucault and Social Work Research', *Journal of Social Work* 10:2 (2010), 193-210, alhier 194-195.

Grabowski, Richard, 'China's Economic Takeoff, A Few Similarities With Japan', *The Chinese Economy* 44:2 (2011), 5-24, alhier: 7-8.

Graaff, Bob de, Duco Hellema en Bert van der Zwan, *De Nederlandse buitenlandse politiek in de twintigste eeuw* (Amsterdam, 2003).

Heijden, Yvonne van der, *De dans van de leeuw en de draak: verleden, heden en toekomst van de Nederlands-Chinese handelsbetrekkingen* (Amsterdam, 2008).

Hellema, Duco, *Nederland in de wereld, de buitenlandse politiek van Nederland* (Houten, 2014).

Hou, Chi-ming, *Foreign Investment and Economic Development in China, 1840-1937* (Cambridge, 1965), 211-224.

Hsü, Immanuel, *The Rise of Modern China* (Oxford, 2000).

Jin, Xin, Karin Weber, Jing Xu, 'The China Import and Export (Canton) Fair: A trade show in transformation', *Proceedings of International Convention Exposition Summit* (2008).

Katzenstein, Peter, *Small States in World Markets* (Cornell, 1985).

Keller, Wolfgang, Ben Li en Carol Shiue, 'China's Foreign Trade: Perspectives from the past 150 Years', *The World Economy* 34:6 (2011), 853-892.

Kerr, David, 'Has China abandoned self-reliance?', *Review of International Political Economy* 14:1 (2007), 77-104.

Knight, John, 'China as a Developmental State', *The World Economy* 37:10 (2014), 1335-1347.

Lardy, Nicholas, 'China's economic reforms and growth prospects', *China Economic Journal* 8:2 (2015), 95-108.

Luiten van Zanden, Jan, *The Economic History of the Netherlands, 1914-1995, A small open economy in the 'long' twentieth century* (New York, 1998).

Maddison, Angus, 'Chinese economic performance in the long run', *OECD Development Centre Studies* (2007).

Mark, Chi-Kwan, *China and the World since 1945* (New York, 2012).

Panagariya, Arvind, 'Miracles and Debacles: In Defence of Trade Openness', *The World Economy* 27:8 (2004), 1149-1171.

Perkins, Dwight, 'Impact of Trade on China's Planning', *Communist Affairs* 5:3 (1967), 7-10.

Perkins, Dwight, 'The Economy of the People's Republic of China: A survey of the Field', *Journal of Asian Studies* 42:2 (1983), 345-372.

Putten, Frans-Paul van der, *Corporate Behaviour and Political Risk, Dutch Companies in China 1903-1941* (Leiden, 2001).

Togt, A.M. van der, *Het Ministerie van Buitenlandse Zaken in een veranderende wereld. Organisatorische aspecten van de vorming van het buitenlands beleid 1945-1974* (Nijmegen, 1984) 32.

Tong, Junie 'China's Economic Growth and Future Prosperity', *Strategic Change* 26:3 (2017), 281-285

Touwen, Jeroen, *Coordination in Transition: The Netherlands and the World Economy: 1950-2010* (Leiden, 2014).

Tretiak, Daniël, 'Report from China: the Canton Fair: An Academic Perspective', *The China Quarterly* 53 (1973), 740-748.

Voorhoeve, Joris, *Peace, Profits and Principles, A Study of Dutch Foreign Policy* (Den Haag, 1979).

Wu, Friedrich, 'From Self-Reliance to Interdependence? Developmental Strategy and Foreign Economic Policy in Post-Mao China', *Modern China* 7:4 (1981), 445-482.

Yamanouchi, Kazuo, 'Changes in Markets in Chinese Foreign Trade and Their Background', *The Developing Economies* 3:3 (1965), 286-304.

Yang, Dali, en Fubing Su, 'The Politics of Famine and Reform in Rural China', *China Economic Review* 9:2 (1998), 141-156.

Bijlagen

Bijlage 1: alle aanwezige bedrijven op de handelsbeurs van Kanton, geanalyseerd op soort bedrijf, verhandelde producten, eerste aanwezigheid en aantal bezochte beurzen.

Naam bedrijf	soort bedrijf	Verhandelde producten op de beurs	eerste vermelding	voor/ najaar	Aantal keer aanwezig	aantal keer aanwezig totaal
Organon	zelfstandige onderneming	dierlijke organen	1957	voor	1	2
				na	1	
Billiton Maatschappij	zelfstandige onderneming	ertsen	1957	voor	1	2
				na	1	
Werkspoor	zelfstandige onderneming	werktuigen en spooarmaterieel	1957	voor	0	1
				na	1	
Chemische Fabriek Naarden	zelfstandige onderneming	chemicaliën en farmaceutica	1957	voor	4	6
				na	2	
Javastaal Stokvis	zelfstandige onderneming	ijzer- en staalproducten	1957	voor	0	1
				na	1	
NVCP	zelfstandige onderneming	chemicaliën en farmaceutica	1961	voor	1	1
				na	0	
Stemmler Imex	zelfstandige onderneming	chemicaliën en farmaceutica	1961	voor	3	3
				na	0	
Vondelingenplaat	Handelshuis met vertegenwoordiging	allerlei producten	1961	voor	1	1
				na	0	
Holland China Handels Compagnie NV	handelshuis	allerlei producten	1962	voor	1	1
				na	0	
A.I.M.E.	zelfstandige onderneming	mijnbouwproducten	1962	voor	2	2
				na	0	
NV van Perlstein en Roeper Bosch	handelshuis	Chinese producten, speelgoed, rieten matten, gevlochten vloertegels	1962	voor	5	7
				na	2	
Wüst en Zonen	handelshuis	Allerlei producten	1963	voor	2	2
				na	0	
Bary	handelshuis	Allerlei producten	1963	voor	1	1
				na	0	
Gebroeders Wetzlar	handelshuis	importeur en exporteur allerlei artikelen	1963	voor	1	1
				na	0	
De Nederlands-Aziatische Handel Maatschappij	handelshuis	Chinese producten	1963	voor	2	2
				na	0	
Noordland textiel	zelfstandige onderneming	textiel	1963	voor	1	1
				na	0	

IHC Holland	zelfstandige onderneming	scheepsbouw- en baggerproducten en	1964	voor	2	3
				na	1	
Badhuis meesteren	onbekend	onbekend	1964	voor	1	1
				na	0	
Fokker	zelfstandige onderneming	vliegtuigmateriaal	1964	voor	1	1
				na	0	
Oldelft	zelfstandige onderneming	optische instrumenten	1964	voor	1	1
				na	0	
Koninklijke Schelde	zelfstandige onderneming	scheepsbouw materiaal	1964	voor	1	1
				na	0	
Stork Werkspoor	zelfstandige onderneming	machinefabrieken	1964	voor	2	2
				na	0	
VMF	zelfstandige onderneming	machinefabrieken	1964	voor	1	1
				na	0	
Van Doorn & Co	handelshuis	allerlei producten	1964	voor	1	1
				na	0	
V&D	zelfstandige onderneming	tapijten, speelgoed,	1966	voor	3	3
				na	0	
Sembodja	Handelshuis met vertegenwoordiging	medische apparatuur, chemische en farmaceutische producten	1966	voor	6	8
				na	2	
Centraal stikstof verkoopkantoor	handelshuis	sulfaat, ammoniak, urea, calcium, ammonium, nitraat	1966	voor	1	1
				na	0	
NV Algemene industriële mineraal- en ertsmaatschappij	handelshuis	mineraal en erts	1967	voor	1	2
				na	1	
I.C.C. trading company	handelshuis	chemicaliën en farmaceutica	1970	voor	0	1
				na	1	
Heybroek & Co	handelshuis	chemicaliën	1970	voor	2	3
				na	1	
De Winter en Konijn	zelfstandige onderneming	levensmiddelen	1970	voor	0	1
				na	1	
Elcee-Haly	zelfstandige onderneming	speelgoed	1970	voor	0	2
				na	2	
De Ruyter	zelfstandige onderneming	leerproducten	1970	voor	1	2
				na	1	
Asscher diamantfirma	zelfstandige onderneming	diamanten	1970	voor	0	1
				na	1	
Van Lansschot	zelfstandige onderneming	financiële producten	1971	voor	1	1
				na	0	
Shell	zelfstandige onderneming	olie	1971	voor	0	1
				na	1	
P. van Hessen	zelfstandige onderneming	darmen	1971	voor	0	1
				na	1	

C&A	zelfstandige onderneming	kleding	1972	voor	1	1
				na	0	
N.V. van Cleef	zelfstandige onderneming	jute, verpakkingsmateriaal	1972	voor	2	2
				na	0	
Flamingo N.V.	zelfstandige onderneming	gebreide confectiegoederen	1972	voor	1	1
				na	0	
E. Koopman N.V.	zelfstandige onderneming	kinderspeelgoed	1972	voor	1	1
				na	0	
Hagemeyer	handelshuis	rotan, machines	1972	voor	2	3
				na	1	
Bekkers, Polak	zelfstandige onderneming	speelgoed, waterverf, kleurmateriaal	1972	voor	1	1
				na	0	
N.V. ph. Vlessing	zelfstandige onderneming	klapstoelen	1972	voor	1	1
				na	0	
Nierop-Holbaan	zelfstandige onderneming	microscopen en vergrootglazen	1972	voor	1	1
				na	0	
Ristema's en co	zelfstandige onderneming	thee	1972	voor	1	1
				na	0	
Kinson B.V.	zelfstandige onderneming	sportartikelen	1972	voor	3	3
				na	0	
Oxyde maatschappij voor ertsen en metalen N.V.	zelfstandige onderneming	ertsen en metalen	1973	voor	1	1
				na	0	
Dok en scheepsbouw maatschappij	zelfstandige onderneming	scheepsbouwproducten	1973	voor	1	1
				na	0	
Lindeteves-Jacoberg	handelshuis	allerlei producten	1973	voor	0	1
				na	1	
Internatio producten B.V.	handelshuis	allerlei producten	1973	voor	0	1
				na	1	
Grondmet	zelfstandige onderneming	metalen en chemicaliën	1973	voor	0	1
				na	1	
Compagnie commerciale Hollando Africaine	handelshuis	gebruiksgoederen, textiel, hout	1973	voor	1	3
				na	2	
Coöperative export combination of Dutch textile industry	Handelshuis met vertegenwoordiging	textiel	1973	voor	0	1
				na	1	
Timmerman en zonen	zelfstandige onderneming	tapijten, speelgoed,	1973	voor	0	1
				na	1	
Argolanda	handelshuis	speelgoed	1973	voor	0	1
				na	1	
Lenersen - Poortman	zelfstandige onderneming	Leer, huiden, vellen	1973	voor	0	2
				na	2	

Import-export S. de Wied	handelshuis	granen, zaden, peulvruchten, etensproducten	1973	voor	0	1
				na	1	
Müller - Thomsen B.V.	zelfstandige onderneming	schapen- en varkensdarmen	1973	voor	0	1
				na	1	
N.V. Lucullus	zelfstandige onderneming	specialiteiten voor de Chinese keuken	1974	voor	1	1
				na	0	
Unilever	zelfstandige onderneming	etensproducten	1974	voor	1	1
				na	0	
Stahl Chemical industries	zelfstandige onderneming	chemicaliën	1974	voor	1	1
				na	0	
Alcochem	zelfstandige onderneming	chemicaliën en farmaceutica	1974	voor	1	1
				na	0	
Stijns & Co	handelshuis	gebruiksgoederen	1974	voor	1	1
				na	0	
Gloe & Co	zelfstandige onderneming	conserven	1974	voor	1	1
				na	0	
S. van Westerborg & zn.	zelfstandige onderneming	speelgoed	1974	voor	1	1
				na	0	
Van Eeghen & co.	zelfstandige onderneming	wol, linnen, graan, haring, zout	1974	voor	0	1
				na	1	
A.L. van Beek N.V.	zelfstandige onderneming	ruwe tabak	1974	voor	0	1
				na	1	
Ver. Van Japan & China import	handelshuis	allerlei producten	1974	voor	0	1
				na	1	
Trading-company Wako ltd.	handelshuis	machinerieën	1974	voor	0	1
				na	1	
totaal					113	113